

PLATFORM

MÜSLÜMAN DÜNYANIN GÜNDEMİ

MÜSLÜMAN DÜNYADA KADIN

Verilerle
Müslüman
Dünyada Kadınlar

Müslüman Toplumlarda
Kadın Hareketleri

Yönetmen Koltuğunda
Bir Kadın: Aida Begiç

Söyleşiler:

Hatice Çolak & Lauren Booth

Kitap Değerlendirmesi:
Müslüman Kadının
Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı?

İLKE Vakfı Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi (TODAM), Türkiye'den başlayarak Müslüman toplumların gündemini oluşturan meseleleri analitik şekilde incelemeyi ve bu sorunlara toplumun birikimi ve İLKE tecrübesiyle somut çözüm önerileri getirmeyi hedefliyor.

Merkezden çevreye yayılan bir yöntemle ürettiği araştırma ve yayınlarla; Türkiye ve Müslüman toplumların önde gelen işsizlik, gelir eşitsizliği, beyin göçü, sığınmacı, kentleşme, insan hakları ihlalleri, aile içi şiddet, emeklilik sistemi ve konut gibi sorunlarını ele alıp nicel veriler ışığında çözüm önerileri sunmayı hedefliyor. TODAM; bilhassa 2000 sonrası Türkiye'de ve Müslüman toplumlarda hukuk, eğitim, ekonomi ve sosyal hizmet alanlarında yürütülen çalışmaların istatistikî verilerini ve katkılarını araştırmacıların, politika yapıcılarının ve sivil toplumun istifadesine sunuyor.

PLATFORM

Platform Dergisi, Müslüman toplumların fikrî, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gündemlerine dair güncel ve özgün perspektifler sunmak amacıyla İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı TODAM bünyesinde yayımlanmaktadır.

Müslüman Toplumlarında Düşünce ve Hareketler Projesi'nin bir çıktısı olan Platform, Müslüman toplumlarda aktif ve etkili olan düşünce kuruluşlarını, araştırma merkezlerini ve enstitüleri, üniversiteleri, siyasi, dinî ve toplumsal hareketleri odağına alarak Müslüman dünyanın gündeminin takip ve tahlil edildiği bir platform olmayı hedefliyor. Müslüman dünyanın küresel meselelere sunduğu katkılar ve süregelen fikrî birikim Platform üzerinden güncel olarak Türkiye'ye ve dünyaya sunuluyor. İnternet sitesiyle ve güncel kurumlar, hareketler, faaliyetler ve şahsiyetleri içeren veritabanıyla Müslüman dünyanın nabzını tutuyor.

Proje Yürütücüsü

Lütfi Sunar

Direktör

Elyesa Koçtak

Editörler

Büşra İnce, Selvanur Demircan

Danışma Kurulu

Ahsan Şafiq, M. Hüseyin Mercan

Son Okuma

Mehtap Nur Öksüz

Katkıda Bulunanlar

Ceyda Bostancı, Yusuf Kazım Buyruk, Enes Kuru, Ayşe Aykanat

Tasarım

Seyfullah Bayram, Betül Berra Kurt

E-ISSN: 2980-1249

İLKE Yayın No: 177

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Yazıda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlayıcılığı yoktur.

Editörün Takdimi

Müslüman toplumların gündemine gerçekçi, tematik ve veri temelli odaklanan Platform dergisi, alanında uzman ve sahada tecrübe sahibi isimler tarafından Müslüman dünyanın meselelerine dair güncel ve sahah perspektifler sunuyor.

Kadının toplumdaki yeri ve konumu günümüzde öne çıkan bir konu. Ancak bu konuya hazır kalıplarla yaklaşmak Müslümanların özgün birikimini ve kurucu potansiyelini yabana atmak olur. Bu hassasiyetle 26. sayımızın temasının "Müslüman toplumlarda kadın" olmasına karar verdik. Müslüman toplumlarda kadın hareketlerini ele alan İslami feminizm literatürünü inceleyen bir perspektif ortaya koymaya çalıştık. Bunun yanı sıra sinemadan iş dünyasına, akademiden insan hakları savunuculuğa kadar çeşitli alanlarda öncü ve etkili olan Müslüman kadınların hikâyelerine yer verdik.

Bu sayıda Assalam Derneği Başkanı Hatice Çolak'la Afrika'nın kadınlarına ve Tanzanya Cumhurbaşkanı Samia Suluhu Hasan'a dair konuştuğumuz bir söyleşi yer alıyor. Ayrıca 2010 yılında Müslüman olan gazeteci ve aktivist Lauren Booth'la gerçekleştirdiğimiz söyleşide kendi tecrübelerinden hareketle Müslüman kadının kamusal alandaki rolünü konuştuk.

Bu sayıda hazırladığımız infografikte Müslüman dünyada kadınların sosyo-politik ve ekonomik hayata katılım, eğitim ve istihdam gibi alanlardaki verilerini analiz ediyoruz. Bunun yanı sıra antropolog Lila Abu-Lughod'un kaleme aldığı önemli bir eser olan Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı? kitabının değerlendirme yazısı yer alıyor. Portre bölümünde ise, filmlerinde bilhassa kadınlara ve çocukların hikâyelerine odaklanan Boşnak yönetmen Aida Begiç'e yer veriyoruz.

Platform'un 26. sayısının okurlarına faydalı olmasını temenni eder, Müslüman kadınların daha adil, müreffeh ve hakkaniyetli bir dünyanın inşasında kurucu gücünün, bütün insanlık ve İslam tarihinde olduğu gibi aktif bir şekilde açığa çıkmasını dileriz.

Ramazan Bayramınızı tebrik eder, bu bayramın ülkemizde ve Müslüman dünyada adil ve müreffeh bir geleceğe vesile olmasını temenni ederiz.

Büşra İnce & Selvanur Demircan

DOSYA: MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA KADIN

6

Müslüman Toplumlarında Kadın Hareketleri

Ayşe Güç

İslami Feminizm Nedir, Müslüman Feminist Kimdir?

Zeynep Tekdoğan

11

17

Yönetmen Koltuğunda Bir Kadın: Aida Begiç

Remziye Betül Ellialtıoğlu

Müslüman Dünyanın Kadın Yüzleri

20

28

Afrika'nın Kadınları: Assalam Derneği Başkanı Hatice Çolak ile Söyleşi

Akademide Müslüman Kadın Olmak

Zeyneb Hafsa Orhan

33

37

“Müslüman kadınlar İslam'ın esaslarına göre özgürleşmenin mücadelesini veriyor”

Gazeteci-Aktivist Lauren Booth ile Söyleşi

Kitap Değerlendirmesi: Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı?

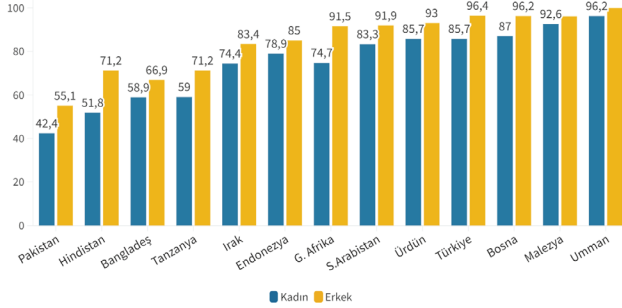
Sevil Kaysı

40

VERİLERLE MÜSLÜMAN DÜNYADA KADINLAR

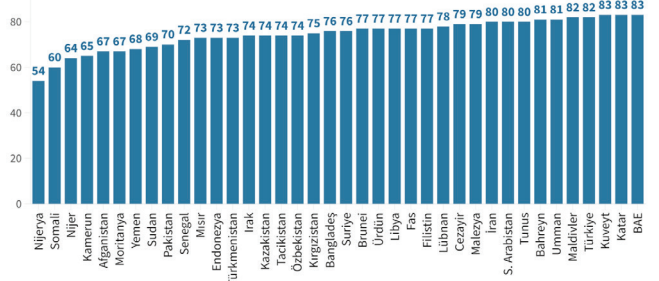
» İlköğretim Mezunu Kadın ve Erkek (%)

İlköğretim mezunu kadın ve erkek arasındaki farkın en az olduğu ülkeler Malezya ve Umman'dır. Bu ülkelerde kadınların güçlendirilmesine yönelik politikaların olumlu sonuçlar verdiği görülüyor.

Kaynak: SESRIC

» Ülkelere Göre Kadınların Ortalama Yaşam Süreleri

Müslüman ülkelerde en yüksek yaşama süresine sahip kadınların Körfez bölgesinde yer alması yaşam süresi ve ekonomik gelişmişlikle ilgili ilişkiyi gözler önüne seriyor.

Kaynak: SESRIC

Birleşik Arap Emirlikleri	Federal Ulusal Konsey	50
Özbekistan	Yasama Konseyi	33,57
Irak	Irak Temsilciler Konseyi	28,88
Sudan	Ulusal Meclis (Askıya alındı)	27,65
Mısır	27,53	
Tacikistan	Temsilciler Meclisi	26,98
Fas	Temsilciler Meclisi	24,3
İsrail	Temsilciler Meclisi	24,17
Tunus	Parlamento	21,57
Endonezya	Halk Temsilcileri Meclisi	21,57
Bangladeş	Temsilciler Meclisi	20,8
Pakistan	Ulusal Meclis	20,47
Moritanya	Ulusal Meclis	20,26
Bahreyn	Ulusal Meclis	20
Kırgızistan	Temsilciler Konseyi	20

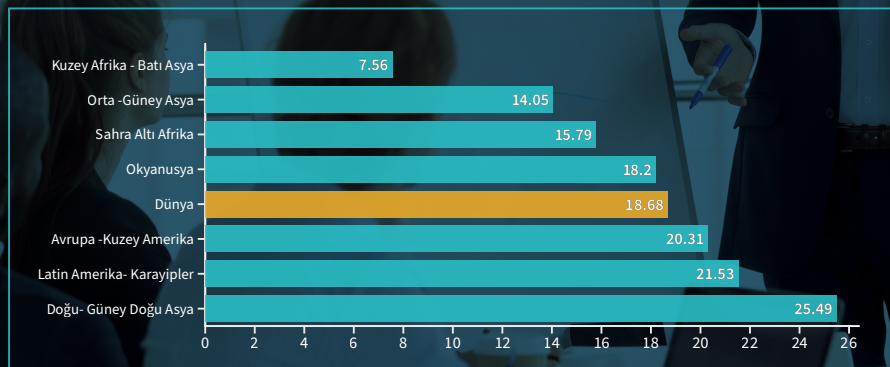
Suudi Arabistan	Şura Konseyi	19,87
Kazakistan	Temsilciler Meclisi	18,37
Libya	Temsilciler Meclisi	16,47
Hindistan	Ulusal Halk Meclisi	15,13
Malezya	Temsilciler Meclisi	13,51
Ürdün	Temsilciler Meclisi	12,31
Suriye Arap Cumhuriyeti	Halk Meclisi	10,8
Brunei Darusselam	Yasama Konseyi	8,82
Cezayir	Ulusal Halk Meclisi	7,86
Lübnan	Ulusal Meclis	6,25
İran	İran İslam Meclisi	5,59
Katar	Şura Konseyi	4,44
Umman	Şura Konseyi	2,33
Kuveyt	Ulusal Meclis	0
Yemen	Temsilciler Meclisi	0

Tablo. Ulusal Meclislerde Kadın Oranı (2022, %)

Kaynak: Parline database on national parliaments (<https://data.ipu.org>).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinin istihdam ve eğitim oranlarının aksine ulusal meclislerde yüksek bir kadın oranına sahip olduğu görülüyor. Kadınların siyasi arenada bulunmalarının yanı sıra etkilerinin ne ölçüde olduğu da önemli bir konu. Ancak bu tablo Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesi için dikkate değer gelişmeler sunuyor.

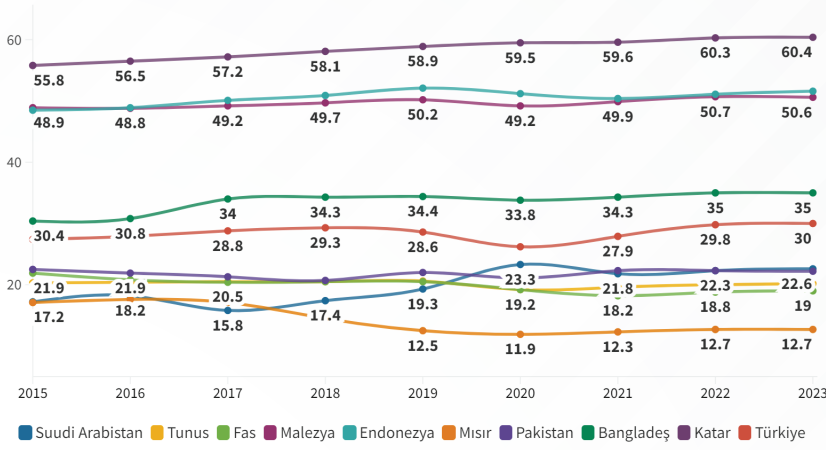
» Bölgelere Göre Yönetici Pozisyonundaki Kadınlar (%)

Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yönetici pozisyonundaki kadınların dünya ortalamasının altında kaldığı görülüyor. En yüksek oranın görüldüğü Doğu-Güneydoğu Asya ile en düşük oranın görüldüğü Kuzey Afrika-Batı Asya arasında 17 puanlık fark bulunuyor.

Kaynak: Birleşmiş Milletler, <https://bit.ly/3A9CGaK>

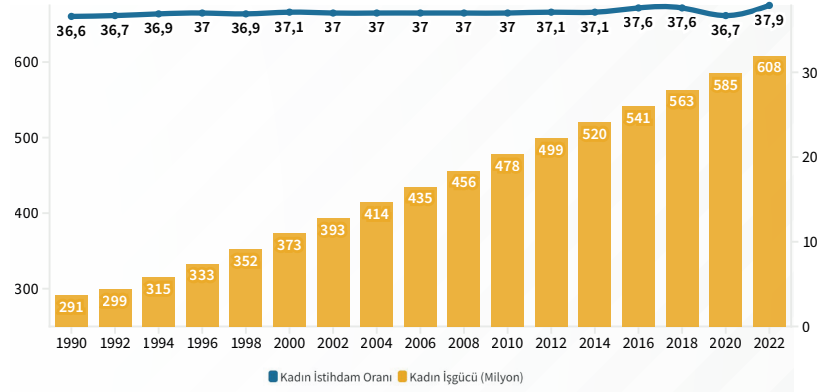
Kadın İstihdam Oranının Seyri (%)

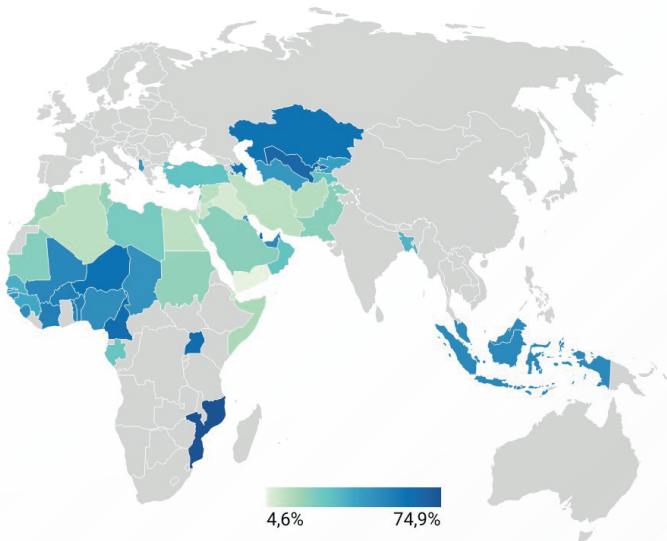
Güneydoğu Asya'da kadınların sosyo-politik hayata katılımını öncelleyen devlet politikaları ve sivil çabaların meyvesi olarak Malezya ve Endonezya'da istihdam edilen kadın oranı yüksek seyrediyor. Müslüman toplumlarda istihdam edilen kadın oranlarında bir artış yaşanırken halen darbe hükümetinin yönettiği Mısır'da aksi yönde bir düşüş görülüyor.

İİT Üye Ülkelerinin Kadın İşgücü ve Kadın İstihdam Oranı Ortalaması

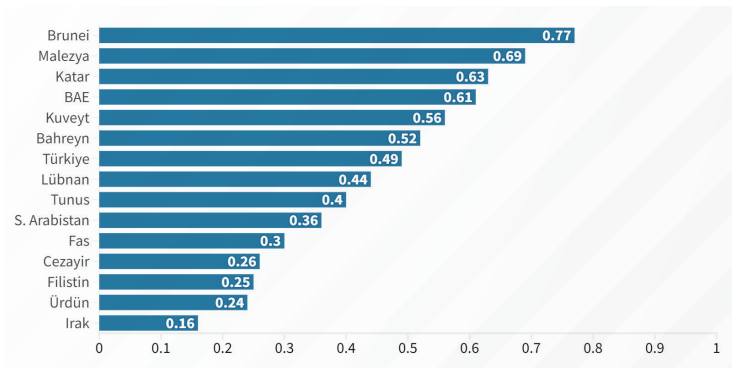
İslam İşbirliği Teşkilatı Üye ülkelerinin kadın nüfus oranında artış meydana gelirken istihdam edilen kadın oranında doğrusal bir ilişki görülüyor. Ancak herhangi bir düşüşün yaşanmaması ve göreceli bir yükselişin görülmesi bir başarı olarak kendini gösteriyor.

İİT Üye Ülkelerinin Kadın İstihdam Oranları 2022

Ülkelere göre İşgücüne Katılımda Cinsiyet Eşitliği (1,0 tam eşitliğin sağlandığı anlamına gelmektedir.)

Kadın ve erkeklerin işgücüne aktif olarak katılma ve aynı imkanlara sahip olma durumu büyük ekonomilere sahip Müslüman ülkelerde daha yüksekken ekonomik seviye düştükçe eşitsizlik artıyor. Yeterli iş imkanlarının olmayışı ve kadınlara sosyopolitik hayatta alan açılmaması bu eşitsizliğin temel sebeplerinden yalnızca birkaçıdır.

Müslüman Toplumlarda Kadın Hareketleri

Ayşe Güç

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri
Bilimler Fakültesi, Sosyal Antropoloji
Anabilim Dalı

<http://dx.doi.org/10.26414/pmdg05>

Kadın çalışmalarında karşılaşılan temel problemlerden biri feminist teoriyle kadın hareketini ayrı değerlendirmemektir. Pek çok ülkede kadın hareketi Batı'da gelişen feminist teorilerden etkilenmiş ancak ülke içi meselelerle biçim kazanmıştır. Kadın hareketleri ulusal politik hareketlerle etkileşime girebilmektedir. Farklı dünya görüşlerine göre çeşitlenen kadın hareketlerinin kimi zaman birbirine eklemlendiği de söylenebilir.

Müslüman toplumlar söz konusu olduğunda bu hususlar daha muğlak bir hal almaktadır. Batılı feminist teorilerden beslenen Müslüman kadın hareketlerinin kendi içinde ne tür bir ayrışmaya gittiği ciddi bir sorunsaldır. Müslüman toplumdaki kadın hareketleri genel olarak seküler ve dinî olarak ayrıştırılabilir ancak her ülkenin kendine has meseleleri sebebiyle tüm kadın hareketlerinin aynı izlekte gelişmediğini hatırlamakta fayda vardır.

Bu yazıda Müslüman toplumlarda gelişen kadın hareketlerinin genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu değerlendirme ülke ve bölge farklılıklarının önemini vurgulayacaktır. Her ülkenin kendi tarihî serüveni ve iç dinamikleri kadın hareketlerine de yansır. Buna göre sömürge olan ülkeyle olmayan ülke arasında, Orta Doğu ülkeleriyle Asya ya da Afrika ülkeleri arasında birtakım farklılıklar doğmaktadır. Orta Doğu'daki kadın hareketleri daha erken bir aşamada ortaya çıkmışken sömürge tecrübesi olan ülkelerdeki kadın hareketlerinin karakteristikleri daha belirgin ve temsil gücü yüksektir.

Müslüman toplumlarda kadın hareketlerinde genel olarak iki eğilimin olduğu dikkatten kaçmamalıdır: Seküler ve dinî ya da İslamcı kadın hareketleri. Margot Badran'a göre (2013) bu iki kadın hareketini birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir, zira aralarında kesişim noktaları vardır. Bu hususu göz önünde bulundurarak kadın hareketlerinin karakteristiğini içinde geliştikleri ülkenin kendi iç dinamikleri ve siyasi mücadelelerinin belirlediğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte Orta Doğu, Asya ve Afrika'daki kimi ülkeler dikkate alındığında kadın hareketlerinin ortaya çıkışında sömürge tecrübesinin etkisi belirgin hale gelecektir.

Kadın hareketlerinde belirgin politik bir duruş varken Müslüman toplumdaki feminist eleştirinin özgünlüğü tartışmalıdır. Dolayısıyla Müslüman toplumlarda süregiden feminist teorik tartışmalarla kadın aktivizmi kimi zaman örtüşmez. Bu ayrışmada ülkelerin

“

Müslüman toplumlarda süregiden feminist teorik tartışmalarla kadın aktivizmi kimi zaman örtüşmez.

”

Bu ayrışmada ülkelerin seküler politikaları da etkili olabilmektedir.

seküler politikaları da etkili olabilmektedir. Buna göre ülkeler arasında kesişim noktaları değişkenlik arz etmektedir. Malezya, Endonezya, İran gibi ülkeler kimi noktalarda benzerlik gösterirken Türkiye, Mısır gibi ülkelerle birlikte değerlendirildiklerinde aralarında önemli farklar görülmektedir.

Malezya ve Endonezya eski sömürge tecrübeleri ve farklı kültürel-tarihî geçmişleri dikkate alınarak incelendiğinde entelektüel üretimle feminist hareketin birbirini beslediği ülkeler olarak değerlendirilebilir (Martyn, 2004). Bu ülkelerde teorik tartışmaların siyasete ve topluma etkilerini görmek mümkündür. Öte yandan İran kendine has koşulları ve siyasi tecrübesiyle en çok dikkat çeken ülkelerdendir. İran'daki

kadın hareketleri İran Devrimi'yle ilişkilendirildiği için üzerinde çokça durulan örneklerdendir. Buradaki tecrübe diğer iki ülkeden farklıdır, zira daha siyasi bir karşı konum vardır. Kadınlar zorunlu örtünme ve diğer bazı yasalara karşı siyasi bir tavır geliştirmişlerdir.

Türkiye gibi sömürge tecrübesi olmayan ülkelerde kadın hareketleri milliyetçi hareketlerle daha fazla etkileşim içinde gelişmiştir. Başta seküler eğilim göstermiş olsa da 1980'lerden itibaren dindar kadınların da topluma daha fazla katılımıyla kadın hareketleri çeşitlenmiştir. Bu dönemde Kemalist feminizme eleştiri getiren sosyalist kadınların çabaları göze çarpmaktadır. Bu kadın hareketleriyle Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ortaya çıkan kadın hareketleri arasında

Belçika'da üniversitelerde başörtüsü yasağı protestoları, 5 Temmuz 2020

benzerlik bulunsa da bunları birbirinin devamı olarak görmek zordur. Bununla birlikte kadın hareketleri ve kadın dergileri arasındaki ilişkiyi görebilmek için Osmanlı kadın hareketi önemli bir örnektir. 1980'lerde gelişen pek çok kadın hareketinde benzer bir eğilim olmuştur. Bunun bir örneği İran'daki *Zanan* dergisidir.

Sömürge mücadeleleri kadın hareketleri açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Mısır'da tanınmış kadın figürlerin peçelerini çıkarmaları kadın hareketlerinin gelişiminin başlangıcı olarak kabul edilirken Cezayir örneğinde görüldüğü gibi milliyetçi hareketlerle etkileşimi olan kadın hareketinin sömürge karşıtı duruşu Fanon'un ifadesiyle "peçe savaşına" dönüşmüştür. Cezayir örneğinde bir karşı hareket olarak sömürgecinin karşısında peçe takmak ve kendini tesettürle gizlemek özgürlük sembolü olarak yeniden inşa edilmiştir. Öte yandan ulus-devlet olma çabasındaki Türkiye'de başı örtmek tersine bir hareket olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de 1998'de bir dönüm noktasına işaret eden "El Ele Eylemi" gibi sivil çabalar diğer iki ülkeden farklı bir hak arayışı söylemini geliştirmiştir. Görüldüğü gibi tarihî tecrübeler kadar ülke içi gelişmeler de kadın hareketlerinin karakteristiğini belirlemektedir.

Mısır, Endonezya ve Tunus'taki halk ayaklanmaları göz önünde bulundurulduğunda Malezya ve Fas'ın kadın hareketleri açısından daha istikrarlı oldukları tahmin

edilebilir. Bu beş ülkede kadın hareketleri İslami bir perspektifle karşı-hareketler olarak gelişmiştir (Derichs & Fennert, 2014). Bununla birlikte siyasi liberalleşme süreçleri kadınların lehine işlememiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle toplumsal cinsiyet hakları söylemleri arasındaki gerilim halen devam etmektedir.

Müslüman toplumların kendi deneyimleri dikkate alındığında kimi benzerliklerin yanı sıra önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Tartışmalarda öne çıkan ülkeler İran, Cezayir, Mısır, Malezya gibi hem Batılı ülkelerin özel ilgi gösterdiği hem de zengin tartışmaların yapılabildiği ülkelerdir. Türkiye ise bu tartışmalarda kısmen yer almaktadır. Türkiye'deki dinî yönelimli kadın hareketleri yeterince organize değildir. Zira uzun bir süre başörtüsü mücadelesiyle örtüştürülen kadın hareketi yeterli bir temsil sunmamaktadır. Bu hareket diğer pek çok ülkeye nazaran dağınık ve teorik yönelimden uzak görünmektedir. Yine bu hareketle seküler kadın hareketleri arasında yeterince uzlaşma olmadığı söylenebilir.

Kadın hareketlerinin tesettürle ilgili konum alışlarında farklı tecrübeler dikkat çekmektedir. Cezayir'de sömürge karşıtı hareketlerde kadınlar peçe kullanarak bir direniş geliştirmiştir. Bu örnekte peçe geleneksel bir kıyafet kodundan ayrılmış, yeni siyasi hareket içinde karşı çıkışın enstrümanına dönüşmüştür (Yeğenoğlu, 1998). Öte yandan İran tecrübesinde kadınların

siyasi bir harekete verdiği destekten geri çekilmelerinin sembolü olarak belirmiştir. Türkiye’de ise başörtüsü takmak inançlı bireylerin kamusal hayatta kendilerini var kılma çabalarının bir nesnesi haline dönüşmüştür.

Tüm kadın hareketlerinde ortak görülebilecek nokta kadın bedeninin görünürlüğünün bir sorunsala dönüşmüş olmasıdır. Kadın bedeni ve temsiliyle ilgili farklı tecrübeler olmakla birlikte tüm tartışmaların temelde kadının toplumdaki konumu noktasında birleştiği söylenebilir. Haklar söylemindeki vurgular kimi noktalarda birbirine yaklaşımlar da genel itibariyle ülkelerin tecrübelerine göre değişebilmektedir. Batılı aktörlerin katılımıyla bu vurguların farklı yönleri kaydedildiği belirtilmelidir. Son yıllarda ulusal kadın hareketleriyle uluslararası sivil örgütlerin ortaklaşa yürüttükleri çalışmalarda -kadın sünnetini durdurmaya yönelik- “stop FGM” gibi kampanyalar etkili olmaktadır. Kadın sünneti aslında dar bir coğrafi

Mısır, Endonezya ve Tunus’taki halk ayaklanmaları göz önünde bulundurulduğunda Malezya ve Fas’ın kadın hareketleri açısından daha istikrarlı oldukları tahmin edilebilir. Bu beş ülkede kadın hareketleri İslami bir perspektifle karşı-hareketler olarak gelişmiştir.

bölgede yapılan bir uygulamadır, ancak Müslüman kadınların bedeni üzerindeki tahakküm tartışmalarının sembolü haline dönüşmüştür.

Batılı feminist söylemin dört dalgası açısından baktığımızda birinci dalga feminizmin Osmanlı ve Mısır kadın hareketlerini etkilediği ancak Müslüman toplumlarda kadın hareketlerinin ikinci dalga feminizmle ivme kazandığı görülmektedir. Orta Doğu’daki kadın hareketleri zaman içinde Afrika ve Asya’daki Müslüman toplumlarda gelişen kadın hareketlerini etkilemiştir (Moghadam, 2001; Mohamad & Ng, 2006). İkinci döneme sömürge sonrası süreci tecrübe eden ülkelerdeki hareketlerle İran’daki kadın hareketi damgasını vurmuştur. Üçüncü dalga feminizm tartışmalarında İslamcı feminist söylemin daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Dördüncü dalga feminizm taciz ve kadın bedeninin istismarına yönelik sosyal medya paylaşımlarıyla şekillenmeye devam etmektedir.

Mısır'da kadınların toplumsal protestoları

Bu son dalga farklı ülkelerdeki kadın hareketlerinin ulus-aşırı bağlarla birbirlerine eklemelerinin bir örneğine dönüşebilir. Bu süreç Müslüman toplumlardaki kadın hareketlerinin dağınık yapısını daha fazla etkileyebilir. Öte yandan Batı ülkelerinde yaşayan, ancak Müslüman bir ülkede dünyaya gelmiş ya da Müslüman bir ülkeyle kültürel bağı olan kadınlar ve İslam'ı seçenlerin tartışmalara katılımıyla daha zengin ve çeşitli, dolayısıyla analizi daha güç bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Müslüman kadın hakları üzerinde aşırı bir ilginin olduğu, ancak tartışmalarda ülkesel ve bölgesel farkların yeterince vurgulanmadığı söylenebilir. Bu da kadın hareketlerini birbirinden ayrı bağlamlarda gelişen toplumsal olgular olarak incelemeyi güçleştirmektedir. Müslüman kadın hakları başlığı altında yani liberal feminizmin vurguladığı oy kullanma, eğitim alma, topluma katılma gibi hakların talebine sıkıştırılmış algı sebebiyle Müslüman toplumlardaki kadın hareketlerinin karakteristiği yeterince anlaşılamamaktadır. Oysa farklı ülkelerde farklı tartışma noktaları ön plana çıkabilmekte, bunlar kimi zaman

topluma katılım talebi olurken kimi zaman da dini metinlerin kadın-duyarlı bir perspektiften okunması ve entelektüel üretimin artırılması yönünde olabilmektedir.

Kaynakça

- Badran, M. (2013). *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. New York: Simon & Schuster.
- Derichs, C.&Fennert, D. (Eds.). (2014). *Women's movements and countermovements: The quest for gender Equality in Southeast Asia and the Middle East*. UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Martyn, E. (2004). *The women's movement in postcolonial Indonesia: Gender and nation in a new democracy*. New York: Routledge.
- Moghadam, V. M. (2001). Organizing women: The new women's movement in Algeria. *Cultural Dynamics*, 13(2), 131-154.
- Mohamad, M., Ng C. (2006). *Feminism and the women's movement in Malaysia: An unsung (r)evolution*. London: Routledge.
- Yeğenoglu, M. (1998). *Colonial fantasies: Towards a feminist reading of orientalism*. UK: Cambridge University Press.

İslami Feminizm Nedir, Müslüman Feminist Kimdir?

Zeynep Tekdoğan

Yüksek Lisans öğrencisi, Ankara
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Şarkiyat
Araştırmaları

<http://dx.doi.org/10.26414/pmdg06>

İslam ve feminizm kavramlarının yan yana getirilmesi üzerinde yürütülen tartışmaların ve karşı çıkışların olduğu bir altyapıda İslami feminizm kavramı literatürde tam olarak kesinlik kazanamamış birçok açmazı da içinde bulundurmaktadır (Tohidi, 2004, s. 282). Her ne kadar bir oryantalist bakış açısı oluşturduğu için bu düşünceyi reddedenler olsa da İslami feminizm 1990'larda görünür hale gelmiş (Bora, 2008, s. 65); eğitilmiş muhafazakâr kadınların başını çektiği bu düşünceyle dinleri üzerinden tanımlanan Müslüman kadınlar, feminist duruşlarını İslam aracılığıyla gösterdikleri gibi İslam için de ortaya koymaya çalışmışlardır (Ali, 2019, s. 16).

Bu kadınların bazıları kendilerini Müslüman feminist olarak tanımlamaktan çekinmezken bir ideoloji olarak benimsenen İslami feminizm ifadesini kullanmak konusunda bazı tereddütleri vardır. Mısırlı Nevval el-Saadavi, Faslı Fatima Mernissi gibi yazarlar İslami feminizm üzerine yazılar kaleme alıp bu alandaki çalışmalara destek olurken kendilerini "İslami feminist" olarak tanımlamaktan kaçınmaktadır. Bunun aksine Magrod Badron gibi yazarlar ise Müslüman bir ülkede yaşayan ve kendini Müslüman olarak tanımlayan her kadının aslında İslami feminizme bir katkı sağladığını ve bu söylemi üretmek için çalıştığını dile getirir (Güç, 2008, s. 656).

Feminizm ve İslam

İslami feminizmin düşüncesi ne kadar 1990'lı yıllarda terimsel olarak literatürde yerini almış olsa da birçok Müslüman feminist kadın Müslüman toplum içerisinde erkek egemenliğine reddini İslam'ın ilk ortaya çıktığı zamanlara dayandırmaktadırlar (Ali, 2019, s. 17). Aynı zamanda feminizm düşüncesinden önce ya da sonra değil hemen hemen aynı süreçlerde kendini gösterdiği üzerinde de bir mutabakat vardır (Ali, 2019, s. 19). İslami feministler, İslami kaynakların kadınlar aracılığıyla ve kadınlar lehine tekrar yorumlanarak okunması üzerinde ittifak ederler. Aynı zamanda kadınlar kendi kültürel, etnik ve ulusal kimliklerini bir tarafa bırakmadan bunlarla birlikte ilerleyebildikleri bir düzen istemekte ve dinî hassasiyetlerinden kopmak istememektedirler (Tohidi, 2004, s. 280).

Müslüman bir ülkede yaşayan kadınlar için feminizmi benimsemek bir noktada dinî bir otoritenin geleneksel ataerkil düşüncelerine cevap niteliğinde olup Müslüman feministler bu geleneksel öğelere karşı bir reform düşüncesi içerisine girmişlerdir. Aynı zamanda bu kadınlar feminizmin önerdiği modernlik ve laiklik

“

İslami feministler, İslami kaynakların kadınlar aracılığıyla ve kadınlar lehine tekrar yorumlanarak okunması üzerinde ittifak ederler.

”

algısına cevap olarak kendi dinleri ve yaşayışları üzerinde bir sabitlik sağlamaya gayret etmişlerdir. Bütün bunlar neticesinde şunu söylemek mümkündür: Müslüman feministler içeride geleneksel ataerkil düzenle, dışarıdaysa modern düşüncelerin çıkmazlarıyla mücadele etmekte ve bunlara din temelli bir cevap aramaktadırlar (Tohidi, 2004, s. 285).

Feminizm düşüncesi yekpare olarak kesinlik sağlayan ve ortak belli başlı kabulleri beraberinde getiren bir olgu değildir. Radikalliklerine göre içerisinde farklı sınıflandırmalar yapmak mümkündür. Örneğin bazı feministler, Kur'an'ın temel naslarına inanıp çok kadınla evlilik, miras meselesi gibi konuları eski Arap geleneği olarak değerlendirerek reddetmektedirler. Bununla birlikte bazı İslami feministler ise Kur'an'ın öğretilerini harfiyen kabul etmekle birlikte, erkek tekeliyle tefsir edildiği noktadan hareketle kadınlar lehine tekrar tefsir edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Gürhan, 2011, s. 114). Bunun en önemli öncüleri Malezya'da faaliyet gösteren Sisters in Islam (SIS) grubu olmuştur. Feminizmin öncelenip Kur'an'ın

kadın lehine tekrar yorumlanması için çalışmalar yapan bu grubun etkisiyle, kadına karşı şiddetin oluşmasındaki temel etmenin İslam'ın esas kaynakları değil yerel-geleneksel öğretiler olduğu düşüncesi daha çok kabul görmüştür. Bu düşünceyi savunan birçok İslami feminist, Kur'an tefsiri ve hadis alanında kendini geliştirmiş ve çağdaş metotlar üretmişlerdir (Güç, 2008, s. 659). İslami feministler kendi içlerinde üç ana grupta incelenebilir: 1) İslam'ın kadın ve erkeğe eşit olmasa da denk haklar ve görevler sunduğunu kabul edip kadının annelik ve aile içindeki rolleri çerçevesinde haklarını değerlendiren geleneksel reformistler. 2) Dinî kaynakların doğruluğuna bağlı olmakla birlikte ataerkilliği ve kadının toplum içerisindeki rollerini sorgulayan ve İslami kaynaklardaki sonradan yapılan okumaları kabul etmeyen radikal reformistler. 3) Kendilerini Müslüman olarak tanımlamalarına, Kur'an'a ve sünnete bağlı olmalarına karşın Kur'an'ın içtihat gerektirmeyen ve öznel olarak değerlendirilmesi ve ataerkil söylemlerin geleneksel bağlamada değerlendirilmesi gerektiğini savunan liberal feministler (Ali, 2019, s. 31).

Malezya'da Sisters in Islam hareketi

Müslüman Dünyada İslami Feminizm

Orta Doğu'da kadınların İslami feminizm düşüncelerinin araştırılması ve katılım oranları hakkında ayrıntılı analiz yapabilmek kaynaklar itibariyle zordur. Bununla birlikte kadınların ülke içerisindeki sorunlara vermiş olduğu tepkilerin ya da kendi hak ve özgürlükleri için yapmış oldukları mücadelelerin de bir feminist eylem olarak görüp görülmediği tartışmaları vardır. Fakat feminist hareketlerin kadın hareketlerinin ardından doğan düşünceler olduğunu da söylemek mümkündür (Ertan ve Dikme, 2016, s. 80).

İslami feminizm kavramı ilk olarak İran'da Shahla Sherkat tarafından kurulan *Zanan* dergisinde İranlı Afsaneh Najmabadeh ve Ziba Mir-Hosseini tarafından kullanılmış; Türkiye'de ise 1991 yılında Nilüfer Göle'nin *Modern Mahrem* kitabında karşımıza çıkmıştır. 1996 yılında Suudi Arabistan'da, *Feminism and Islam* kitabında Mai Yamani tarafından dile getirilmiş, yine Afrikalı aktivist Shamima Shaikh'in "İslami feminist" tanımlamasını kullanması 1990'lı yıllara denk gelmiştir (Ali, 2019, s. 40).

İslami feminist çalışmaları yürüten kadınlar daha çok İran'da faaliyet gösteren *Zanan* dergisi ve Malezya'da etkinliği oldukça geniş olan Sister in Islam (SIS) etrafında birleşmişlerdir. 1980'lerin sonunda Malezya'da Zainah Anwar tarafından kurulan SIS, Kur'an ve Hadis'in yeniden yorumlanması üzerine faaliyetler yürütmüştür. İran'da faaliyet gösteren *Payam-e Hajar*, *Zanan* ve *Farzaneh: Journal of Women's Studies and Research* dergileri İslami feminist söylemlerin genişlemesine büyük katkı sağlamıştır. 2000 yılında Endonezya'da Rahime Vakfı'nın yayın organı *Swara Rahima* dergisi, Fas'ta faaliyet gösteren Esmâ el-Murâbit liderliğindeki feminist hareket, Irak'taki Irak İslamcı Feminist Hareketi, Yeni Kadın Vakfı, Arap Kadınları Dayanışma Vakfı gibi birçok kuruluş ve hareket İslami feminizmin devamlılığı için önemlidir (Gürhan, 2010, s. 372).

İslami feminizm argümanlarının tanımlanması için Amina Wadud, Riffat Hassan veya Fatima Naseef gibi isimler Kur'an üzerinde yoğunlaşmışlar ve tefsir faaliyetlerine önem vermişlerdir. Aynı şekilde Pakistanlı Shaheen Sardar Ali ve Lübnanlı Aziza Al-Hibri

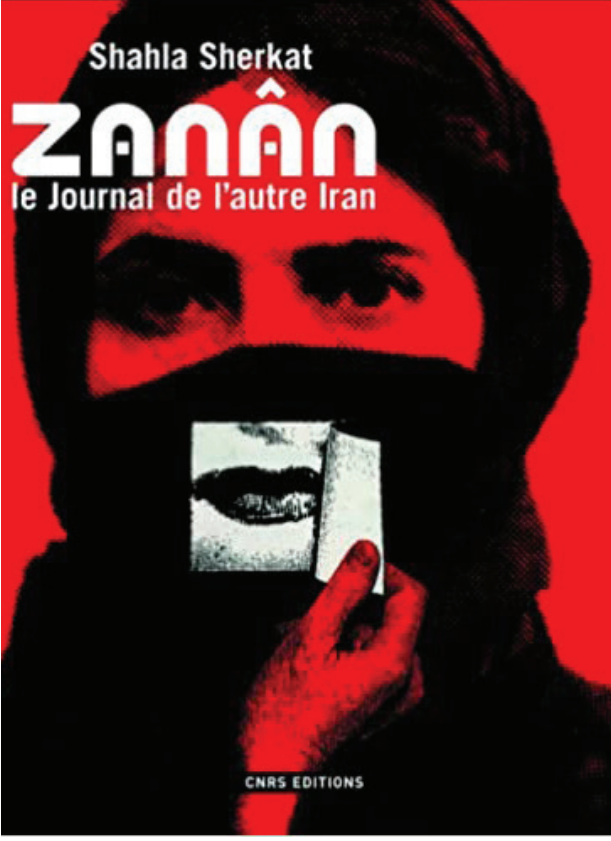
gibi isimler ise farklı şeriat uygulamaları ile kendi Kur'an anlayışlarını karşılaştırmaktadır. Faslı Fatima Mennisi'yle Türk yazar Hidayet Tuksal ise hadisleri yeniden yorumlamaya çalışmaktadır (Ali, 2019, s. 45). Bunların yanı sıra 1990 yılında Mısır'da Kasım Emin'in *Tahrir'ül- Mer'e* isimli çalışması da Müslüman ülkelerde feminizm düşüncesinin oluşmasına zemin hazırlamış aynı zamanda sonraki süreçlerde meydana gelen çalışmalar için bir örnek oluşturmuştur. Mısır'da oluşan bu İslami feminizm kendi içerisinde üç ana özellik barındırmaktadır. İlki Kur'an temelli bir yaklaşım olması, ikincisi İslami gelenekler ve kültüre önem vererek Doğu ve Batı arasındaki çizgiyi keskinleştirmesi ve son olarak aileyi toplumsal bir kurum olarak değerlendirmesidir. Bazı istisnalar olmakla birlikte Mısır'daki İslami feminist düşünürler Batılı ideolojilerden fazla etkilenmemiş; farklı yollarla daha geleneksel ve kültürel kabullerle yollarına devam etmişlerdir (Güç, 2008, s. 660).

İran'da İslami Feminizm

İran'da ise 1979 İslam devrimiyle beklenmedik bir şekilde İslam hukukuyla feminizmin arasında bir ilişki meydana gelmiştir. Dindar bir hayat sürdüren ama geleneksel inançların ön kabullerine karşı çıkan kadınların böyle bir ortamda haklarını aramalarının önü açılmış ve "İslami feminizm" aranan bir kan olarak kendini göstermiştir (Ali, 2019, s. 107). Fakat İran'da İslami feminizm Mısır'daki gibi kendi geleneksel öğelerini içinde harmanlayan bir düşünce olmamıştır. Bunun aksine Batı'daki seküler feminist düşüncelerden oldukça etkilenmiştir. İran'da -ve dünya genelinde- İslami feminizm terimi kullanıma açan Afsaneh Najmabadi, 1994'te yaptığı konuşmasında İslami feminizmi Batı'daki seküler feminizmle diyalogu mümkün kılan bir hareket olarak değerlendirmiştir. *Zanan* dergisinde¹ çalışan birçok kadın yazar da seküler düşünceleri benimseyen feministlerle ortak bir zeminde birleştiklerini kabul etmişlerdir (Güç, 2008, s. 661).

Kendini inançlı ve kültürüne bağlı bir birey olarak gören İranlı yargıç Şirin Ebadi'nin devrimle birlikte kaybettiği haklar sonrasında büyük bir açmazın içine girip bir nevi devrimin kendi kızlarının katili olduğunu dile getirerek başörtüsü yasaklarının karşısında durduğu bilinmektedir (Ebadi, 2008). Bunun yanında

1 Dergi İran devleti tarafından 2008 yılında kapatılmıştır.

1999'da bir röportajında Ebadi İran'daki genel İslami feminizm anlayışını şu şekilde ortaya koymaktadır (Tohidi, 2004, s. 282):

Şayet İslami feminizm Müslüman bir kadının aynı zamanda bir feminist olabileceği ve feminizm ve İslam'ın uzlaşmaz şeyler olmadıkları anlamına geliyorsa, onunla aynı fikirdeyim. Ama o, feminizmin Müslüman toplumlarda bir parça özel ve diğer toplumlardaki feminizmlerden daima İslami olmak durumunda olacak kadar tümüyle farklı olduğu anlamına geliyorsa böyle bir kavrama katılmıyorum.

Bu gibi örneklerin varlığı İranlı feminist düşünürler arasında oldukça yaygındır. Bunları göz önünde bulunduran bazı yazarlara göre İranlı ve Batılı feministler ne kadar Avrupa merkezci yaklaşımlara karşı çıksa da birçok söylemiyle oryantalist bir yaklaşım izlendiğini vurgulamaktadırlar (Güç, 2008, s. 665).

Bunların aksine İran'da İslami feminizm savunucusu Cemile Kadivar gibi devrim yanlısı kadınlar ise devrimin kadını bir meta, bir obje olmaktan çıkartıp kendi kimliğine kavuşturduğunu ve "yanlısı özgürlük" anlayışından sıyrıldığını dile getirerek Humeyni'nin kadın meselesi hakkındaki açıklamalarının tam olarak

İslami feminizm kendi içerisinde üç ana özellik barındırmaktadır. İlki Kur'an temelli bir yaklaşım olması, ikincisi İslami gelenekler ve kültüre önem vererek Doğu ve Batı arasındaki çizgiyi keskinleştirmesi ve son olarak aileyi toplumsal bir kurum olarak değerlendirmesidir.

anlaşılmadığının altı çizilmiştir. Böylelikle İslami feminist anlayış Kadivar'a göre geleneklere ve İslam'a tam olarak bağlı olmakla ve İslami bir doğrultuda kaynakları düzgün okumakla bir sonuca ulaşabilmektedir (Kadivar, 2014, s. 63).

Feminizme Alternatif Bakışlar

Birçok feminist düşünür dinlerin temelinde ataerkil bir söylemin parçası olduğunu ve kadınların söylemlerini dini bir çerçevede dile getirmemelerini savunmaktadır. Aksi takdirde bunu "baştan kaybedilmiş bir savaş" olarak nitelendirerek erkek egemenliğini kabul etmek olduğunu ileri sürerler. İslami feminist çalışmaların önemli bir ayağı olarak Malezya'da faaliyet gösteren Sisters in Islam gibi sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını da bu doğrultuda eleştirmektedirler. Malezyalı yazar Zainah Anwar buna karşı aktivistlerin uzun süredir ciddi bir çalışma yürüttüklerini ve geleneksel normlarla mücadele ettiklerinin altını çizmektedir. Malezya'da kurulan Sisters in Islam gibi kuruluşlar aracılığıyla kadınların özgürleştirildiğinin altını çizen Anwar "1400 yıl önce için devrim niteliğinde olan haklar vererek statümüzü yükseltmiş olan İslam'ı

Müslüman nüfusun fazla olduğu yerlerde yaşayan İslami feministler faaliyetlerini ve etkinlik alanlarını genişletirken Türkiye’de bu faaliyetlere katılımın neredeyse olmaması dikkat çekicidir.

kendimiz için yeniden keşfediyoruz” diyerek aslında İslami bir temelle bu hareketleri devam ettirdiğinin altını çizmiştir (Ali, 2019, s. 131).

Müslüman nüfusun fazla olduğu yerlerde yaşayan İslami feministler faaliyetlerini ve etkinlik alanlarını genişletirken Türkiye’de bu faaliyetlere katılımın neredeyse olmaması dikkat çekicidir. Türkiye’de organize olmuş belli başlı kuruluşların eksikliği, İslami feminizm düşüncesinin devamlılık sağlamasını etkilemiştir. İslami feminizm kavramına mesafeli yaklaşan Cihan Aktaş, Sibel Eraslan, Nazife Şişman, Yıldız Ramazanoğlu gibi isimlerin yanı sıra Hidayet Şefkatli, Mualla Gülnaz gibi isimler de Türkiye’de İslami feminizm ve Müslüman feministler üzerindeki çalışmalara katkıda bulunmuşlardır. Bunu yanı sıra Türkiye’de İslami bir çizgide feminizm hareketlerini sürdüren kadınlarla seküler bir çizgi takip eden kadınların birlikte hareket etmediği ve kolektif bir hareket oluşturmadıkları söylenebilir. Seküler feministlerin başörtüsü takmayı tercih eden kadınların ataerkilliğe hizmet ettikleri iddiasıyla Müslüman ve örtünen kadınların bu örtünmenin özgür iradeleriyle ve dinleri için olduğunu söyledikleri iddiaları karşı karşıya gelmektedir. Türkiye’deki iki kutuplu feminizm anlayışı bir noktada siyasi söylemlere dönüşmüştür (Altıparmak ve Budak, 2020, s. 34).

Sonuç

Müslüman kadınların birey olma girişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan İslami feminizm düşüncesi, dünya genelinde etkinliğini arttıran bir ideoloji olmaya devam etmektedir. Batı temelli feminizm düşüncesinin bir devamı olup olmadığı tartışmaları başta olmak üzere Kur’an’ın kadınlar tekeliyle yeniden tefsir edilmesi, sahih olmayan hadislerin tasnifi,

geleneksel kabullerin reddi gibi birçok alanda sorunları da beraberinde getirmektedir. İran başta olmak üzere birçok ülkede etkinlik alanlarını genişleten bu düşünce, bulunduğu ülkelere göre farklı karşılıklar bulmuştur. *Zanan* dergisiyle temellerinin atıldığı İslami feminizm İran’da artık yerini daha seküler girişimlere bırakmaya doğru ilerlemektedir. İran’da son yaşanan Mahsa Amini protestoları seküler bir hareket olarak değerlendirilebilir. Bütün bunların yanı sıra Orta Doğu’da İslami feminizmin yaygınlığı konusunda kesin analizler yapmak mümkün değildir. Bu olguya daha geniş anlamda kadın hareketleri üzerinden yaklaşmak ve kadın hareketlerinin farklılaşan boyutlarıyla beraber bir yorum yapmak daha sağlıklı olacaktır.

Kaynakça

- Aksu, B. (2008). Ortadoğu’da kadın hareketi: Farklı yollar, farklı stratejiler. *İstanbul Üniversitesi. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 39, 55-59.
- Ali, Z. (2019). *İslami feminizmler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altıparmak Ş. ve Budak H. (2020). İslami feminizm ve Türkiye’deki yansımaları. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 21-41.
- Ebadi, Ş. (2008). İran uyanıyor. Timsah Kitap.
- Ertan, S. ve Dikme, R. (2016). Arap Baharı’nın kadın haklarına etkisi. *TESAM Akademi Dergisi*, 3(2), 73-108.
- Güç, A. (2008). İslamcı feminizm: Müslüman kadınların birey olma çabaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 649-673.
- Gürkan, N. (2011). Kadın bakış açısıyla Kuran’ı yeniden okuma denemesi Amina Wedud Kuran ve kadın. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 6, 112-124.
- Kadivar, C. (2014). *Zen*. İstanbul: Mana Yayınları.
- Nayerehi T. (2004). “İslami feminizm” tehlikeler ve ümit vadeden unsurlar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 279-289.

Yönetmen Koltuğunda Bir Kadın: Aida Begiç

Remziye Betül Ellialtıoğlu

Marmara Üniversitesi, İletişim
Fakültesi, Sinema ve Televizyon
Bölümü Mezunu

<http://dx.doi.org/10.26414/pmdg07>

Günümüzde maalesef kadın yönetmenler oldukça az sayıda. Kadın bir film yönetmeni olabilmek ve kendi filminizi çekebilmek için projenize inanacak birilerini bulduktan sonra onu istediğiniz gibi çekmek için çok fazla çalışmanız gerekir ki burada da kendinizi bir kadın olarak kanıtlamak için tahmin edilemeyecek kadar zorlu yolların sizi beklediğinden emin olabilirsiniz. Aida Begiç kendisiyle yapılan bir röportajda bu konu hakkında şunları söylüyor:

Kadın bir yönetmen olmak kolay bir şey değil. Eşit muamele görmek için erkek meslektaşlarınızdan iki kat iyi olmanız gerekiyor. Başını örten Müslüman bir film yapımcısı olmaksızın daha da karmaşık. Ama pes etmemeliyiz.¹

Aida Begiç aslında sinemayı kendi gündemleri haline getirmiş bütün Müslüman kadınlar için de oldukça özel bir örnek teşkil ediyor. Bunun yanı sıra Bosna Savaşı'nın yaralarını sanatla iyileştirmeye çalışmış bir kadın olarak da Begiç, pek çok insanın ilham alabileceği bir kişilik.

Aida Begiç, Bosnalı Kadın bir yönetmen. Cannes'dan ödül almış iki filmiyle birlikte toplam 6 uzun metraj filmi var. Yazarlığı ve yönetmenliğiyle katkıda bulunduğu başka filmler de mevcut. Begiç, Saraybosna Üniversitesi Sahne Sanatları Akademisi'nden mezun olmuş ve uzun metraj filmlerinden önce de iki kısa film çekmiş. Filmlerinde yaşadığı coğrafyanın izleri ve büyüdüğü kültürün dokusu hâkim. Bosna Savaşı'na şahit olmuş ve savaşın travmasını da aslında bir bakıma sanatla aşmaya çalışmış insanlardan biri Begiç.

İlk uzun metraj filmi Snijeg (Kar), daha sonrasında Djeca (Çocuklar) ve Bırakma Beni filmleri savaş sonrası geride kalan insanların hayatlarını anlatan hikâyelerdir. Snijeg, ailelerindeki erkeklerin katledilmesi sonucu geçimini sağlamaya çalışan kadınları anlatır. Djeca ise savaşta yetim kalmış bir abla ve kardeşinin hayata tutunma mücadelesini ve karşılaştıkları zorluklara değinir. Beni Bırakma filmi mültecileri anlamaya yönelik farkındalık oluşturmayı amaçlayan proje bir filmidir. Bu film de Suriye'de yaşanan olaylar sonrası kayıp yaşayan çocukların hikâyesini anlatan bir film olma özelliğini gösterir.

1 Randevu | Aida Begiç, TRT 2, 2019, <https://bit.ly/41uDe6K>

Aida Begiç, savaştan büyük ölçüde etkilenen ve hep savaş üstüne kurguladığı hikâye yapısını A Ballad filmi ile kırmıştır. A Ballad 10 senelik bir evlilik sonrası çocuğuyla aile evine dönen Meri'nin hayat öyküsünü anlatır. Fakat A Ballad filmi dışındaki bütün filmleri savaş teması ile iç içedir. Genel olarak Aida Begiç'in hikâye kodlarını savaşın üzerine inşa etmesinin en temel nedeni savaşın etkisinin uzun yıllar boyunca devam etmesi olarak görülebilir. Bu sebeple Begiç'in ortaya koyduğu sanatta da savaşın izleri uzun bir müddet sürmüştür. Hatta Begiç bununla alakalı olarak şu sözleri söyler:

Saraybosna kuşatması sırasında sanatın ne kadar önemli olduğunu öğrendim. Öğrendim ki yemeğiniz, elektriğiniz, suyunuz veya giyeceğiniz olmadığı zaman bile sanata ihtiyacınız var. Çünkü sanat her koşulda insan gibi hissetmenizi sağlar, saygınlığınızı size geri verir.²

Begiç'in onu farklı kılan yanı sadece bir savaş mağduru olması değil elbette. Kendine özgü bir sinema

dili kurmuş nadide bir Müslüman kadın yönetmen olma özelliğiyle de öne çıkıyor aslında. Sinema dili politik bir yaklaşım çerçevesinde değil de genel olarak ortak insani deneyimler üzerinden şekilleniyor. İzleyici, Begiç'in anlattığı savaşların izlerine dönük detayları okudukça işin politik tarafını da görebilir elbette fakat kör göze parmak sokmak gibi kolay bir yola kaçmıyor bunu yaparken Aida Begiç. Rasyonel zemine oturmuş gizli bir politiklik var da denebilir belki filmlerinde. Bu da oldukça değerli çünkü yönetmen söylemek istediklerini işlenmemiş haliyle, ilkel bir duygusal formda aktarmıyor. Bunu yapmak yerine iyi bir hikâye kurma becerisine sahip oluşuyla duyguyu ve gerçekliği hikâyedeki katmanlı yapı aracılığıyla anlatmayı başarabilecek kadar olgun bir sinematografi sunuyor.

Kadın yönetmen olmak demek, hikâyeye kadının baktığı yerden bakabilmek demektir. Aida Begiç de bunu özellikle kadın karakterler kurgulayarak onların hikâyelerine yer vererek yapan bir yönetmen. Aida

2 Randevu | Aida Begiç.

Begiç'in filmlerinde ana karakter olarak kadınların hayatlarını devam ettirme konusunda sürekli bir mücadele halinde olduklarını görürüz. Filmleri izleyen herhangi biri kadınların yaşadıklarına kadınların gözünden bakma imkânı bulur. Begiç'in yazdığı kadın karakterlerin yaşadıkları zorluklar ile erkek bir karaktere dönüşmeden sadece bir kadın olarak mücadele etmeye çalışmalarının da oldukça önemli olduğuna da işaret etmek gerekir.

Bu yönden Begiç'in yazdığı karakterlerin hem görünüş hem de davranışları ile kadın olmaktan vazgeçmemeleri bakımından oldukça iyi kurgulandıkları söylenebilir. Kadınlar yer yer sert bir profile bürünseler de hep kadın bir karakter olarak kalırlar. Öfkeli kadınlara dönüşebilirler ama bu onları erkek bir karakterin öfkesiyle aynı noktaya getirmez. Yapıcılığı sağlamaya, hikâyeyi sürdürülebilir kılmaya çalışan karakterlerin bir

şeyleri yıkmadan, onarak sorunları çözmeye çalıştığı hikâyelerden oluşur genellikle Begiç'in hikâyeleri.

Bir filmde ana karakterin kadın olması her zaman o hikâyeye kadın bakış açısının hâkim olması demek değildir. Filmde kadın bakışıyla bir hikâyeye anlatılmak isteniyorsa seyircinin erkek olduğu, seyredilenin kadın olduğu ilişki bir kenara bırakılmalıdır. Ancak o zaman kadın, erkeğin hikâyesindeki onun bir şeyleri farkına varmasına sağlayan yardımcı nesne olmak yerine başlı başına bir özne haline gelebilir ve kendi hikâyesini kurabilir. Kadın bakış açısı sadece kadınların hikâyesini anlatmak anlamına da gelmez. Kadın bakış açısı olaylara kadınların baktığı yerden bakma ve duyguları kadın perspektifinden yakalama imkânı veren bir yerden hikâyeye yaklaşmak demektir. Bir erkek için kayda değer olmayan bir ayrıntı bir kadının hikâyesini inşa edeceği bir detay olabilir mesela. Aida

“

Aida Begiç'in sinema dili sadece kadın bakış açısıyla değil Müslüman bir kadın bakış açısıyla da şekillenmiştir.

”

Begiç'in hikâye anlatırken bu erkek bakıştan kaçmayı başararak kadın bakışını yakalaması bu açıdan oldukça değerlidir. Begiç'in filmlerinde kadın karakterler kendi başlarına var olarak olayların öznesi olurlar.

Özellikle hatırlatmak gerekir ki Aida Begiç'in sinema dili sadece kadın bakış açısıyla değil Müslüman bir kadın bakış açısıyla da şekillenmiştir. İslam dinindeki özellikle yetim hakkını gözetme meselesinden yola çıkarak da Begiç'in yetimlerin hikâyesini anlatması da önemli bir nokta olarak ele alınabilir. Ayrıca kullandığı dilin estetikliği açısından Begiç'in doruk noktası denebilecek sahnelerin dini motiflerden oluşması da bu açıdan oldukça değerlidir. Örneğin Alma'nın abdest aldığı sahne ve cemaatle namaza durdukları kısımlar Snijeg filminde estetik açıdan en doruk noktalardan biridir.

Begiç, filmlerinde yer yer metafizik detaylara da yer vermektedir. Örneğin Snijeg filminde Ali'nin saçları her korktuğunda dehşet bir şekilde uzar. Hikâyenin bu kısmında maddesel boyutuyla açıklanamayan madde ötesi bir durum söz konusudur. Aida Begiç, olayları sadece madde boyutunda açıklama ya da bir sonuca bağlama gibi bir girişimde bulunmaz ve çoğunlukla da yorumu izleyiciye bırakır. Bu da aslında hikâyede seyircinin düşünmesine imkân sağlanması demektir ve hikâyeye izleyici arasındaki bağı sağlamak için de oldukça önemlidir.

Yazının başında da bahsettiğimiz gibi maalesef kadın yönetmen sayısı oldukça azdır ve ondan daha da az olan Müslüman kadın yönetmen sayısıdır. Ve işte böyle az sayıda Müslüman kadın yönetmenin olduğu sinema dünyasında hak ettiği tanınırlık ve hikâye dilindeki estetik zarif yaklaşımıyla öne çıkan değerli bir isim Aida Begiç. Bir kadın ve bir kadın Müslüman film yapımcısı olarak bir yerlere gelebilmek için herkesten daha çok çalışmamız gerektiğini söylüyor. Şimdilerde Begiç ve onun gibi azimli birçok kadın sinemacı, açtıkları yolla pek çok genç kadın sinemacıya umut olarak özellikle Müslüman kadın sinemacılar için propagandaya kaçmadan gerçek hikâyeleri bir kadın bakış açısıyla anlatarak bir yerlere gelebilmenin de mümkün olduğunu bize gösteriyor. Aida Begiç genç yaşlı herkesin ilham alabileceği kıymetli bir isim.

“

Kadın bir yönetmen olmak demek, hikâyeye kadının baktığı yerden bakabilmek demektir.

Aida Begiç de bunu özellikle kadın karakterler kurgulayarak onların hikâyelerine yer vererek yapan bir yönetmen.

”

**Müslüman
Dünyanın
Kadın Yüzleri**

Aktivizm-İnsan Hakları Savunuculuğu

Ahed Tamimi

“Bana göre, uluslararası insan hakları ve uluslararası kadın hakları örgütleri işgal nedeniyle ezilen, öldürülen, baskıya maruz kalan Filistinli kadınlar için yeterli tepkiyi vermiyor.”

Filistin direnişinin son zamanlardaki bir sembolü hâline gelen Ahed Tamimi, Batı Şeria'nın Ramallah bölgesinde yaşıyor. 2011'de 11 yaşındayken İsrail askerlerinin aile üyelerine yönelik saldırılarına karşı gösterdiği tavırla tanındı. Bu olayın ardından “Filistin'in cesur kızı” olarak anılmaya başlandı. 19 Aralık 2017'de sekiz ay boyunca tutuklu kaldı. Sekiz ayın ardından cezaevinden çıkış anında verdiği röportajda İsrail hapisanelerinde tutuklu bulunan Filistinli kadınların yaşadığı zorluklara dikkat çekti. O günden beri Filistinli kadınların sesi olan Tamimi, kadın hakları savunucusu olan uluslararası insan hakları ve kadın örgütlerinin Filistinli kadınları görmezden geldiğini dile getiriyor. İşgalci ve sömürgeci İsrail'e uluslararası toplumun yapacağı en küçük bir baskının bile Filistinliler için öneminin büyük olduğuna dikkat çekiyor.

Esmâ Biltacı

Mısır direnişinin sembol ismi olan Esmâ Biltacı, 14 Ağustos 2013'te, 17 yaşındayken Kahire'de Rabiâtü'l Adeviyye Meydanı'nda darbeci askerler tarafından şehit edildi. Şehit edildiğinde lise 3. sınıfta fen bilimleri alanında okuyan Esmâ, doktor olmayı hedefliyordu. Şehit edilirken Esmâ, darbeci Sisi'ye ait güvenlik güçleri meydanadaki sivillere doğrudan açtığı ateş sonucu yaralananlara yardım etmek için koşuyordu. Şehit Esmâ'nın babası Muhammed Biltacı da idam cezasıyla ve 300 yıl hüküm süresiyle Mısır'da hapsediliyor. Kızının şehadetini hapiste haber alan ve cenazesine katılması engellenen Biltacı şu sözlerle kızına veda etti:

Sana elveda demiyorum bilakis görüşmek üzere. Baş dik tuğyana isyan ederek yaşadın. Tüm engelleri red ederek hürriyete sınırsızca âşık oldun. Bu ümmet, uygarlıkta hak ettiği yeri alabilsin diye onu yeniden diriltmek ve inşa etmek için sessizce yeni ufuklar arıyordun.

VİCDAN KONVOYU
CONSCIENCE CONVOY
قافلة الضمير

Gülden Sönmez

Aktivizm alanında Türkiye'nin en önde gelen isimlerinden birisi olan Gülden Sönmez, insan haklarını savunmaya adanmış bir kadın olarak öne çıkıyor. Asıl mesleği avukatlık olan Sönmez; yaptığı faaliyetlerle 1990'lardan bu yana birçok sivil toplum faaliyetine katılmış, raporlar yazmış, ulusal ve uluslararası çapta hak savunusu girişimlerine iştirak etmiştir. 2009 yılında Gazze ambargosunu kırmak için oluşturulan insani yardım konvoyunun koordinasyonunda görev almıştır. 10 kişinin canına kıyıldığı Mavi Marmara gemisinde bulunan yolculardan biridir. Suriye savaşında mazlum kadınların haklarını savunmak ve dünyanın dikkatini oraya çekmek için Vicdan Konvoyu'nu harekete geçirmiştir. Binlerce kişinin katıldığı bu konvoy, Suriye sınırına gitmiş ve dünya kamuoyunun dikkatini Suriye'de zindanlarda işkence gören kadınlara çevirmeye çalışmıştır. İslam coğrafyasının mazlum ve mağdur bölgelerinin hepsiyle ilgilenen Gülden Sönmez hâlâ vakıflar, dernekler ve sosyal medya vasıtasıyla bu alandaki mücadelesini sürdürmektedir.

Edebiyat-Sanat

Leila Aboulela

“Edebiyat ve sanat, İslamofobiyle ve yanlış temsille mücadele etmek için doğru bir yol. Kurgu tehdit etmez. İslam kültürüne dair bir romandan, bir müzikten veya bir danstan hatta bir yemekten bir parça sunduğunuzda çoğu insan bundan hoşnut olur.”

Afrika'nın değerli kadınlarından Sudan kökenli Leila Aboulela 1964 doğumlu bir yazar. Şu anda İskoçya'da yaşıyor. İngiltere'de İslamofobi ve yabancı karşıtlığının yükseldiği yıllarda önce Translator sonra Minaret gibi romanlarıyla adından çokça söz ettirdi ve çeşitli uluslararası ödüller aldı. “Museum” başlıklı kısa hikâyesiyle Afrika'nın prestijli ödülü Caine Ödülü'ne layık görüldü. İyi bir romancı ve öykücü olan Aboulela eserlerinde, Müslüman kadınların iç dünyalarının anlatmayı amaçlıyor ve yaşadıkları kimlik sorunlarına değiniyor. Doğu-Batı sentezinin görüldüğü eserlerinde Müslüman kadınların sesi olmayı amaçlayan yazar, Sudan toplumundan Avrupa'ya kadar geniş bir perspektifle din ve modernite arasında kalan Müslüman kadınların kimlik arayışını dile getiriyor.

Cihan Aktaş

Çağdaş Türk Edebiyatının en güçlü romancılarından biri olan Cihan Aktaş mimarlıktan şehirciliğe, kadın meselelerinden sinemaya uzanan çok geniş yelpazede yazılar kaleme almış ve almaktadır. Aktaş Yeni Şafak ve Yeni Devir gibi mecralarda ilk yazılarıyla görünmüştür. Bacı'dan Bayana/İslamcı Kadınların Kamusal Alan Tecrübesi isimli eseri yayımlandığı dönem tartışmalara neden olmuş ve mahkeme kararıyla toplatılmıştır. Türkiye Yazarlar Birliği tarafından verilen yılın hikâyecisi ve romancısı başta olmak üzere çeşitli ödüller almıştır. Çalışmaları özellikle edebiyat sahasında olan Cihan Aktaş'ın birçok eseri mevcuttur. Kusursuz Piknik, Duvarsız Odalar ve Mahremiyetin Tükenişi eserlerinden bazılarıdır. Aktaş'ın son eserleri şunlardır: *Şair ve Gecekuşu*, *Hayallerin Ötesi: Hayat-Temsil-Sinema*, *Seattle Günlüğü*.

Sinema

Waad al-Kateab

“İnsanlar beni kamerasız gördüğünde şaşırırdı.”

Suriyeli kadın yönetmen ve aktivist Waad al-Kateab 2011 yılında Suriye’de krizin patlak vermesiyle birlikte gazeteci kimliğiyle krizin görüntülerini dünyaya aktardı. Bu esnada çektiği görüntülerle Uluslararası Emmy Ödülü olmak üzere medya alanında uluslararası çapta birçok ödül aldı. Al-Kateab’ın o süreçte arşivinde oluşan görüntüler For Sama belgeseline öncülük etti. 2019 Cannes Film Festivali’nde en iyi belgesel dalında ödül alan 96 dakikalık belgesel, Al-Kateab’ın 500 saatlik kamera kaydından hazırlanmıştır. Suriye iç savaşında 2012-2016 yılları arasında halkın mücadelesini anlatan belgesel savaşın iç yüzünü bütün gerçekliğiyle aktarmaktadır. Waad al-Kateab “Action for Sama” adlı savunuculuk kampanyasıyla bir aktivist olarak faaliyetlerini sürdürüyor.

Bilim

Dr. Rana Dajani

“Dünyanın En Güçlü 100 Arap Kadını” listesinde 13. sırada yer alan ve Jacobs sosyal girişimci ödülüne layık görülen Dr. Rana Dajani, Iowa Üniversitesi’nden moleküler biyoloji alanında doktora derecesine sahiptir. Moleküler biyoloji, genetik ve kök hücreleri araştırmalarına odaklanan bilim insanı mültecilerin yaşadığı travmanın epi-genetik ve biyo-belirteçlerine yönelik çalışmalar yürütüyor. Biyolojik evrim teorisini İslam’la bağdaştıran çalışmalar ortaya koydu. Bu alandaki öncü çabalarından dolayı ülkesinde ve birçok uluslararası kuruluşta bilimsel çalışmalarını destekledi ve yasaların dönüşümünde etkin rol oynadı. Ulusal ve bölgesel kök hücre yasaları çıkarılmasını sağladı. Kadınların ve çocukların sağlık ve eğitim alanında desteklenmesini sağlayan çalışmalara öncülük eden Dajani, kadınlar ve çocuklar için okumayı teşvik eden “We Love Reading” organizasyonunun kurucusudur.

Sivil Toplum

Tawakkol Karman

“Özgürlüğe giden yolda şiddetsizlik daha az kanlı ve daha garantilidir.”

İnsan hakları aktivisti ve gazeteci Tawakkol Karman “devrimin anası”, “demir kadın”, “Arap Baharı’nın hanımefendisi” olarak anılmaktadır. Yemen’deki gençlik hareketlerinde öncü isim hâline gelen Karman 2011 yılında Nobel Barış Ödülüne layık görülmüştür. Nobel Barış Ödülü’nü alan ilk Arap kadın ve ikinci Müslüman kadın olmanın yanı sıra bu ödülü 32 yaşında almasıyla ödülü alan en genç kadın olmuştur. Karman, ülkesindeki şiddet kültürüne karşılık şiddetsizliği benimseyen ve siyasi araçları ve kurumlara bu yönde çağrıda bulunan bir isimdir. Bu yaklaşımıyla Yemen’e dair basmakalıp imajı değiştirebilmiştir. 2010 yılında kocasıyla birlikte tutuklanan Karman, barışçıl protestolarıyla rejimi rahatsız etmiştir. Karman, Kadın Gazeteciler adlı insan hakları grubunu ve Barışçıl Halk Gençlik Devrim Konseyi’ni kurmuştur.

Siti Noordjannah Djohantini

Endonezyalı İslam alimi Siti Noordjannah Djohantini, Endonezya'nın önemli dinî hareketlerinden Muhammediye Hareketi'nin kadın kolu Aisiyyah'ın lideridir. Muhammediye Hareketi'ndeki etkin rolünün yanı sıra kadın aktivist olarak da tanınmaktadır. Endonezya'daki ilk kadın sivil toplum kuruluşu olan Yayasan Annisa Swasti'nin kurucularından biridir. Bu kuruluş kadınların güçlendirilmesi ve işçi kadınların eğitiminin sağlanması için çalışmalar yürütmektedir. Djohantini, kadınlara yönelik çalışmalardan dolayı öncü kadın kimliğiyle ön plana çıkmaktadır. Faydalı bir yaşamın ve kadınlara yardım etmenin en etkin yolunun sivil toplum faaliyetleri olduğuna inanan Djohantini sosyal çatışma, eşitsizlik, toplumsal şiddet ve yoksulluk gibi temel problemlere odaklanmaktadır.

Politika

Halimah Yacob

Malay kökenli Singapurlu siyasetçi Halimah Yacob, hukuk bölümünde lisans ve yüksek lisans eğitimi aldı. Aynı zamanda Ulusal İşçi Sendika Kongresi'nde işçi haklarına yönelik faaliyetlerde bulunmuş, daha sonra Singapur İşçi Çalışmaları Enstitüsü direktörlüğü görevini üstlenmiştir. Toplumsal Kalkınma, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve meclis başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Cumhurbaşkanlığına rakipsiz bir şekilde getirilen Halimah Yacob, Singapur tarihindeki ilk kadın ve dünyanın ilk başörtülü cumhurbaşkanı unvanını edinmiştir. Cumhurbaşkanı olduktan sonra çok ulusluluğun ve liyakatin önemini vurgulamış, ikiz tehditler olarak nitelendirdiği aşırılıkçı terörizm ve İslamofobi ile mücadele edeceğini ifade etmiştir. 2019 yılında Asya Kadın Forumu'nda yaptığı konuşmada şirketlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini benimsemesini savunmuş ve yerel medyanın kadınlara yönelik söylemini eleştirmiştir.

Mimari

Zaha Hadid

Irak asıllı Zaha Hadid, mimaride dekonstrüktivist çizimleriyle tanınmaktadır. Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde matematik; Londra Architectural Association'da mimarlık eğitimi almıştır. Matematik bilgisini tasarımlarıyla harmanlayan Hadid, özgün çizimler ortaya koymuştur. 1979 yılında Zaha Hadid Architects'i kurmuş; ilk projesi Almanya'nın Weil am Rhein şehrindeki Vitra İtfaiye İstasyonu olmuştur. Çalışmaları zaman içinde dönüşen Hadid'in ilk zamanlarda kullandığı keskin çizgiler, yerini topografyadan ve arazinin durumundan etkilenen organik biçimlere bırakmıştır. Hadid'in amacı, iç mekânla dış mekân arasına herhangi bir sınır koymamak olmuştur. Kullandığı biçimler genelde eğri, akışkan, dalga biçimli, alışkın olunmayan bir tarzdadır. Dik açıları sevmediği ve tasarımlarında pek kullanmadığı için "kavislerin kraliçesi" olarak anılan Zaha Hadid, enerjisi ve fikirleriyle çağdaş mimarinin en önemli ve gözde mimarları arasında yer almıştır.

Müzik

Büşra Kayıkcı

Özgün tarzıyla uluslararası çapta adından söz ettiren piyanist Büşra Kayıkcı, Türkiye'de giderek genişleyen bir dinleyici kitlesine sahiptir. Kayıkcı piyano, bale ve resim gibi farklı sanat dallarıyla erken yaşta tanıştı. Mimarlık fakültesi öğrencisi olan Kayıkcı, okuduğu alandan aldığı ilhamla ve teknikle piyano için minimalist ve neoklasik besteler yapmaya başladı. Bir tasarımcının da bir bestecinin de aynı yolda farklı malzemelerle yürüdüğüne inanan sanatçı, bu iki alanı harmanladı. İlk tekli eseri Doğum/Birth ve ilk albümü Eskizler (Sketches) ile tanınırlık kazandı. Eserlerinde minimalizm akımından etkilenen Kayıkcı, daha az nota ve sık tekrarlarla oluşturulmuş besteler yapıyor. 27. İstanbul Caz Festivali genç caz yarışmasında finalist seçilen Kayıkcı, özgün besteleriyle solo konserler veriyor. Kayıkcı, ayrıca, bestelerinde güçlü metaforlar kurgulamıştır. "Madde 42" adlı eserinde sağ elini sabit tutarak 28 Şubat döneminin katı otoritesini; sol elini ise hareketli kullanarak bu baskıya direnen ve çare arayan kadınları temsil ettiğini aktarıyor.

İslami İlimler

Farhat Hashmi

Günümüzün etkili Müslüman kadın alimlerinden biri olan Farhat Hashmi, Pakistan'da Sargodha Degree College ve Lahore Punjab Üniversitesi'nde lisans ve yüksek lisans eğitimi aldıktan sonra Glasgow Üniversitesi'nde Hadis Bilimleri anabilim dalında doktorasını tamamlamıştır. Kur'an'ın kadınlar için daha anlaşılır kılınması gerektiğinin farkındalığıyla Al-Huda Uluslararası Refah Vakfı adıyla bir İslami eğitim merkezinin kuruluşuna öncülük etmiştir. Kur'an ve sünnetten hareketle kadın hakları, rolleri ve sorumlulukları; hadis ilminin gelişimine Müslüman kadın alimlerin sunduğu katkılar hakkında çalışmaları mevcuttur. Hashmi, çalışmalarıyla kadınlara hem bir rol model olmayı başarmış hem de Kur'an'ı anlaşılmasına yönelik girişimiyle küresel bir farkındalık oluşturmuştur. 2010 yılında en etkili 500 Müslüman listesinde yer almıştır.

İş Dünyası-Ekonomi

Saadia Zahidi

2013 ve 2014 yıllarında BBC'nin en etkili ve ilham verici 100 kadını seçtiği listeye iki kez girmeyi başaran Saadia Zahidi Pakistan doğumlu bir ekonomisttir. Dünya Ekonomik Forumu'nun yönetici direktörü olan Saadia aynı zamanda aynı kurumun yönetim kurulunda bulunan en genç üye unvanına sahip olmuştur. Yazmış olduğu Fifty Million Rising: The New Generation of Working Women Transforming the Muslim World isimli kitabıyla Financial Times tarafından yılın ekonomi alanında yazılmış en iyi kitabı ödülünü kazanmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'ndaki üst düzey görevlerine devam eden Saadia Zahidi Müslüman dünyada ekonomi alanında öne çıkmış bir isimdir.

Muna Abu Suleyman

Muna Abu Suleyman Suudi Arabistanlı iş insanı ve aktivisttir. Birleşmiş Milletler'de gençlerin yaşadıkları zorlukları anlatmak için konuşmalar yapmıştır. Suudi Arabistan'da iyilik elçisi olarak atanan ilk kadın olma özelliğine sahip olan Muna, bu konuda da çeşitli ülkelerde faaliyetler göstermiştir. Televizyon alanında da Suudi Arabistan'da öncü kadınlardan olan Muna "Kalam Nawaem" isimli programın kurucu sunucularındandır. Bu program Arap dünyasında uzun süre en çok izlenen program olma özelliğine sahiptir. 2009 yılında dünyanın en etkili 500 Müslümanı listesine giren Muna 2019 yılında da Dünya Sosyal Medya Platformu tarafından Twitter'da en etkili kişi seçilmiştir.

Afrika'nın Kadınları

Assalam Derneği Başkanı Hatice Çolak'la Söyleşi

“Mama Samia, Afrika tarihindeki birçok kadın kahraman gibi sessiz devrimler gerçekleştiren bir anne.”

Zanzibar'da kurulan Assalam Vakfı'nın kurucusu olarak Assalam'ın beraberindeki birçok değerli projenin yürütücülüğünü gerçekleştiriyorsunuz. Bir kadın olarak sivil toplum alanında önemli işlere imza atmış bir isimsiniz. Zanzibar'a uzanan hayat hikâyenizden ve Assalam'ın çalışmalarından kısaca bahsedebilir misiniz?

Kadının toplumdaki dönüştürücü rolüne çok inanıyorum. Yüksek lisansımı kadının siyasallaşması, doktora İslam birliği alanlarında yaptım. Assalam'daysa, biraz da Nana Esmâ modeliyle, yani genç kızlar ve dul kadınlar üzerinden sessiz devrimler yapıyoruz. Sadece Afrikalı kadınlar arasında değil; gönüllümüz ve bağışçımız olan dünyanın her yerinden binlerce kadın arasında da bu dönüşüm gerçekleşiyor. Nana Esmâ gibi, biz de bunu feminist bir damarla yapmıyoruz, erkekler de var aramızda. Her birlikte birbirimize kol kanat olmaya, zorlukları birlikte aşmaya çalışıyoruz.

Coğrafya kaderdir ve Zanzibar benim kaderimdi. Ancak benzer hareketleri bugün dünyanın birçok yerinde başlatan pek çok harika kadın tanıdım. Hz. Hatice, Rabia Kadir ve Nana Esmâ gibi hepinizin tanıdığı kadınlar ve hiç kimsenin adını duymadığı, dağın

“

Kadın liderlerin önemli bir özelliği bağıra bağıra iktidara gelmedikleri gibi yaptıkları reformları da bağıra bağıra yapmamalarıdır.

”

başında ya da bozkırın ortasında sessizce dünyayı değiştiren kadınlar.

Onlardan aldığımız ilhamla Assalam'ı kurduk. Assalam “Kendi kendine yeter bir Afrika” hedefiyle kendi ayakları üzerinde duran projeler üreten yeni nesil bir sosyal girişim. Afrika'nın içinde bulunduğu sorunlara sürdürülebilir çözümler ve gelir kaynağı üretmeyi, bu yolda dünya genelinde iş birlikleri tesis etmeyi, çocuklar ve kadınlar için nitelikli eğitim imkânları oluşturmayı ve bu bağlamda diğer STK'lar için dünyada bir rol model olmayı hedefliyoruz.

Kurulalı yaklaşık altı yıl oldu ve bu süreçte pek çok eğitim kurumu ve sosyal girişim inşa ettik. Her gün yüzlerce kadın ve çocuk eğitim alıyor, her yıl onlarca kadının hayatı değişiyor. Bir taraftan insani yardım faaliyetleriyle de her sene on binlerce kişiye ulaşıyoruz.

Tanzanya'nın ilk kadın Cumhurbaşkanı Samia Suluhu Hasan, Müslüman bir kadın yönetici olarak güçlü bir portre. Samia Hanım bir devlet başkanı olarak başta kadınlar olmak üzere bölge insanı için bir umut kaynağı. Uzun yıllardır Tanzanya'da bulunan bir isim olarak Samia Suluhu Hasan hakkındaki izlenimlerinizden bahsedebilir misiniz?

Mama Samia ile ilk 2019 yazında tanıştık. Okulumuzun ilk senesiydi. Öğrencilerimiz kabileleri temsil eden bir oyun hazırlayıp sergilemişleri önünde. Samia Hanım o zamanlar cumhurbaşkanı yardımcısıydı ama yine aynı “Mama Samia'ydı.”

Ertesi sene okulumuzu gelip ziyaret etti, çocuklarımızın başını okşadı, annelerimizle ve genç kızlarımızla sohbet etti. Her ziyareti köyde herkese moral oluyordu. Köyümüzden çıkmış en önemli insanın bir kadın olması, kadın projelerine odaklanan vakfımız için ayrıca gurur ve ümit vericiydi. Hele de önümüzde umudumuzu kıran dünya kadar engel varken.

Sonraki sene Mama Samia artık cumhurbaşkanı olmuştu. Ama yine geldi köyümüze, sonraki sene de. Yine halimizi hatırımızı sordu, tüm samimiyetiyle. En son karşılaşmamız köyümüzde kendisi için inşa ettiği mütevazı evinde verdiği mevlit dolayısıyla oldu.

Kendisi de yerde oturdu bizler gibi, defalarca göz göze geldik, kelimelere hiç ihtiyaç duymaksızın birçok şey konuştuk. Bizler için varlığının bile ne kadar önemli bir temsil olduğunu bizim gibi o da biliyordu. Allah isterse öğrencilerimizin her birinin onun gibi kocaman bir kahraman olabileceğine inancımız sonsuz.

Tarihteki kadın liderlere bakıldığında hep bir kral, baba ya da koca figürü karşılar bizi. Oysa Mama Samia 1960'da Zanzibar'da doğduğu zamandan 1991'de Lahor'da ve Haydarabad'da liderlik kursları almaya başladığı zamana kadar son derece yerel bir tedrisattan geçti, ayrıcalıkları yoktu. Hayatta kalan sülalesi hâlâ Zanzibar'ın bir köyünde balıkçılık ve tarımla geçiniyor.

Ancak kendisinin 32 yaşındayken Dünya Gıda Programı kapsamında bir projede yer alması ve sonrasında kırklı yaşlarındayken Manchester ve New Hampshire Üniversitelerinde aldığı ekonomi alanındaki lisansüstü eğitimler politik kariyerinde farklı açılımlara yol açacaktı. 40'lı yaşlarında kabineye seçildi, 45 yaşında bakan ve 55 yaşında cumhurbaşkanı yardımcısı oldu. Şu an 63 yaşında olan Mama Samia'nın asıl yolculuğu daha yeni başladı, Tanzanya'ya katacağı ve ardında derin izler bırakacağı bizce daha çok şey var.

Mama Samia, Tanzanya'nın ilk Müslüman ve kadın cumhurbaşkanı olmasından ya da Forbes tarafından dünyada en etkili 100 kadınından biri seçilen çok nadir Afrikalıdan biri olmasından ya da Doğu Afrika'nın tarihindeki ikinci kadın lideri olmasından ve ismiyle anılan benzeri birçok ilkten öte, bizim için yan komşumuz, köyümüzün kadınlarından bir kadın, yürekten gülümsemesiyle gerçek bir anne. Afrika tarihindeki birçok kadın kahraman gibi, sessiz devrimler gerçekleştiren bir anne.

Müslüman bir kadın ve yönetici olarak Samia Suluhu Hasan'ın Tanzanya'daki etkileri nelerdir? Samia Hanım'ın politikalarının sivil toplum alanına ve kadınların kamusal rollerini güçlendirilmesine nasıl bir katkısı oldu?

Kadın liderlerin önemli bir özelliği bağıra bağıra iktidara gelmedikleri gibi yaptıkları reformları da bağıra bağıra yapmamalarıdır. Mama Samia da iktidara

geldiğinden bu yana basın özgürlüğünden ekonomi ya da sağlıkla ilgili pek çok alanlarda, hem de kendi partisindeki şiddetli protestolara rağmen birçok reform gerçekleştirdi.

Bir önceki Başkan Magufuli'nin içe dönük politikalarının aksine Mama Samia devlet başkanı olmasının ardından pek çok ülkeye bizzat gidip güçlü ilişkiler kurmaya başladı; ülkesini dünyaya tanıtmak için belgesel filmlerinde bile oynadı. Sadece Amerika'ya yaptığı ziyaret ülkeye 1 milyar dolarlık yatırımcı getirdi.

Kendisi, önceki başkanla karşılaştırılmaktan hoşnut olmasa da değişim o kadar netti ki, "buldozer" olarak nam salmış ve altı yıllık iktidarı boyunca hepsi Afrika'da olmak üzere toplam sadece on kez yurtdışına çıkmış olan Magufuli'nin maden şirketleri başta olmak üzere yabancı yatırımcıya uyguladığı sert tutumun ardından Mama Samia'nın dışa dönük tavrı tüm dünyanın dikkatini celbetti.

Şu an için Mama Samia siyasi olarak yasaklı olan, ülke dışına sürgün edilmiş muhalefet siyasetçilerini affedip ülkeye geri çağırıyor; seçim ve anayasayla ilgili demokratik açılımlara gidiyor; okula gitmesi yasaklanan hamile kadınları eğitime ve dolayısıyla hayata geri kazandırmaya çalışıyor; kapatılmış basın kurumlarını geri açıyor; Afrika'nın altıncı büyük doğal gaz rezervine

sahip Tanzania'nın Avrupa'da kendine pazar baktığını duyuruyor; Mombasa'ya alternatif olabilecek, Darüsselam'ın sadece yarım saat kuzeyindeki şehir Bagamoyo'da 10 milyar dolarlık bir mega liman için kolları sıvıyor; bölgede etkin bir şekilde liderliğe soyunuyor.

Afrika'da kadınların kamusal alandaki rollerinden ve Afrika'daki etkili kadın şahsiyetlerden örnek verebilir misiniz? Afrika'da kadınlar politik ve sivil alanda yeterince güçlü müdür? Afrika'da kadınların kamusal ve ekonomik olarak güçlendirilmesiyle ilgili nasıl projeler yürütülmektedir?

Afrika'da 54 farklı ülke var. 800 yılında doğup dünyanın ilk üniversitesini kuran Faslı Fatima al-Fihri de Afrikalı bir kadın ancak Boko Haram ya da birçok radikal örgüt tarafından bugün hâlâ burnunu evden çıkarması engellenen binlerce kadın var. Elbette kadınların yeterince güçlü olduğundan bahsedemeyiz, daha çok fırın ekmek yiyeceğiz ama kesinlikle umut var diyebiliriz. Özellikle son yıllarda taşıma suyla değirmen dönmeyeceğini anlayan ve daha sürdürülebilir projelere odaklanan bazı kurumlar kadının güçlendirilmesiyle ilgili etkili projeler yapmaya başladı. Mikro-krediden meslek eğitimlerine kadar çeşitli alanlarda sadece Afrika'da değil tüm dünyada çok başarılı örnekler var; biz de Assalam olarak ilham

veren bu örneklerden olmak istiyoruz.

Afrika deyince akıllara gelen, iz bırakan başka hangi kadınlar var?

Aslında bakıldığında Afrika, Cleopatra ve Nefertiti ya da Queen Candace of Meroe gibi tarihin binlerce yıldır unutamadığı kadın karakterlerle dolu. Aynı cümleyi binlerce yıl öncesinde Batı'da hiçbir ülke için duyamayız. Peygamberlerin ya da kralların annesi ya da eşi olarak hatırlanan kadınlar vardır evet ama gerçek anlamda bağımsızlaşan ve hükmeden bir kadın profiline 19. yüzyıldan önce rastlamak pek mümkün değildir. Oysa sadece Etiyopya'da 9. yüzyıla kadar hükmetmiş 21 kraliçeden bahsedebiliriz.

Yakın zamanda filmi çekilen Nijeryalı Afrika kraliçesi 1533 doğumlu, 34 yıl ülkesini yönetmiş Amina; Portekizli sömürgeci güçlere karşı büyük oranda kadınlardan oluşturduğu ordusuyla savaşan Angola ve Kongolu Kraliçe Zinga; 19. yüzyılda ülkelerini İngiliz sömürgecilerden korumak için savaşan Ganalı kraliçe Yaa Asantewaa of Edweso ve daha pek çok güçlü kadınlar var Afrika'da.

Babası, kocası, amcası ve ikiz kardeşi savaşçı ve siyasetçi olan ve uyguladığı yöntemlerle onlardan çok daha etkili bir yöneten Nijeryalı Nana Esmâ var

mesela. Valilerle yazışmaları gerçekleştiren, âlimlerle müzakereler yapan, Arap dünyasından getirdiği pek çok kitabı öğrencileri için yerel dillere çeviren, babasının dört dilde yazılmış yüzlerce kitabını kataloglaştırıp tüm Afrika'daki ilim merkezleriyle paylaşan; mevkisini ve Allah'ın ona bahsettiği tüm yetenekleri kadınların hakları için kullanmayı ve saraydaki ilerici düşünceleri toplumun tüm kademelerine taşımayı başarabilmiş olan reformist Nana Esmâ.

Arapça dâhil dört dili akıcı bir şekilde konuşup yazabilen (Hausa, Fulani, Tamaçek), İslam hukuku, Kur'an ve Hadis ilimlerinde eğitim görmeyen yanı sıra, Yunan ve Latin edebiyatına da bilen, hâkim olduğu kabile dillerine çevirdiği Kuran ve sufizm eserleriyle ve tabii şiirleriyle pek çok yerel kabilenin İslam'ı seçip imparatorluklarına girmesine vesile olan ve sonra da bu toplumlardaki kadınları örgütleyip Yan Taru adını verdiği örgütünde dezavantajlı gruplardan kadın liderler yetiştiren bir kadın Nana Esmâ.

71 yaşında vefat eden Nana Esmâ'dan günümüze kalan 60'a yakın eser bulunmakta. Şiirleri daha kendi zamanında Sokoto imparatorluğunun sınırlarını aşmış, pek çok Afrika ülkesinde ve Orta Doğu'da ün salmış. Kurduğu eğitim sistemi hala pek çok ülkede kullanılıyor. Ve hâlâ tüm Afrika'da adına okullar,

“

Bizim için, yan komşumuz, köyümüzün kadınlarından bir kadın, yürekten gülümsemesiyle gerçek bir anne. Afrika tarihindeki birçok kadın kahraman gibi, sessiz devrimler gerçekleştiren bir anne.

”

üniversiteler, vakıflar ve konferans salonları açılıyor. Mama Samia'nın üç çocuğu var, Nana Esmâ'nın beş çocuğu varmış. Hiçbir zaman feminist bir söylem geliştirmeden işlerine bakmış ikisi de. Hem çocuk hem kariyer değil; hem çocuk hem devrim yapmış.

Maliki fakihlerinden olan Senegalli Mama Asta'yı hiç duydunuz mu peki? Senegal'in bağımsızlığına kavuşmasında büyük etkisi olan Müridiye hareketini örgütleyenlerden ve ünlü şeyh Ahmad Bamba'nın gelişiminde büyük etkisi olan, onu hep destekleyen ve cesaretlendiren kahraman kadın.

Ya da Malcolm'u Malcolm X yapan ablası Ella Little-Collins'den haberiniz var mı? 14 yaşından itibaren onu yanına alan, hac yolculuğuna çıkmasını sağlayan, siyahilerin hakları için sonuna kadar savaşan ve Malcolm X'in "Tanıdığım ve gurur duyduğum ilk siyahi kadın" dediği Ella.

Aslında İslam tarihine bakıldığında daha Peygamberimizin analığı Etiyopya'dan gelmiş Barakah ile başlar siyahi kadınların güçlü etkisi. Daha çok Ümmü Eymen olarak tanıdığımız, Efendimiz'i (s.a.v) annesi Hz. Amine'nin hamileliğinden beri tanıyan, annesinin ve sonra dedesinin vefatından sonra onu koruyup kollayan, Efendimiz'in cennetle müjdelediği ve "annemden sonraki annem" olarak tanımladığı, ilk Müslümanlardan olan, Uhud savaşında bulunan ve Efendimiz'den sonra da Hz. Osman'ın halifeliğine kadar hayatta kalan mükemmel kadın Barakah. Bir başka Etiyopyalı ilk kahraman, ilk Müslüman şehit olarak bildiğimiz Hz. Sümeyye'dir. Onun şerefli öyküsünü bilmeyen pek yoktur sanıyoruz.

Onun gibi ünlü olan bir başka Afrikalı kadın, 800 yılında doğmuş, tarihteki ilk üniversiteyi, İbn Haldun, İbn Rüşd, İbn Meymun ve Aurillac gibi fikirleriyle ve buluşlarıyla dünyayı değiştiren mezunlar veren al-Qarawiyin Üniversitesini kuran, Fezli Fatima al-Fihri'dir.

Bir de adını hiç duymadıklarımız var. Pek kimselerin

adını bilmediği Afrikalı Müslüman kadın kahraman, korsan kraliçe olarak tanıdığımız, Granada'dan sürgün edilip ömrü boyunca Portekizlilere karşı ülkesini savunan 1552'de vefat etmiş Sayyida Al-Hurra mesela.

Bu sadece bazılarından bahsedebildiğimiz kadınlar tarihin kayıtlarına geçmiş ve uluslararası nam salmış kadınlar, birçoğunun ünü kolonyal sistemlere direnmelerinden kaynaklanıyor. Oysa büyük oranda kabile sistemiyle yönetilen ve sadece sözlü tarihin mümkün olduğu Afrika'da kim bilir daha kaç kadın unutuldu gitti. 20. yüzyıla geldiğimizde artık etkili kadınların sayısı çok daha arttı.

Kadınların sosyal hizmet örgütünü organize eden ve Arap feminist birliğinin kurucu başkanı olan, kadın haklarının tüm Arap ve Avrupa dünyasında sesi olan Mısırlı milliyetçi Huda Shaarawi (1879-1947) ya da şarkıcı kimliğini siyasi kimliğiyle birleştirerek Tanzanya millî hareketinin liderlerinden biri haline gelen ve altı binden fazla kadını bağımsızlığı sağlayan lider Nyerere'nin partisine dahil eden Bibi Titi Mohamed (1926-2000) ilk akla gelenler. Bunlar gibi onlarca, Müslüman olmayanları da dahil edersek yüzlercesini sayabiliriz.

Her ne kadar burada birçok güçlü Afrikalı Müslüman öncü kadının hikâyesinden kısaca bahsetmiş olsak da Afrika'da da dünyada da kadının yürümesi gereken daha çok yol olduğu şüphesiz.

Bu röportajın dünyaya hükmeden insanları yetiştiren anne olarak tarihin gizli kahramanları olsa da kendi başına yürüdüğünde, yürüdüğü yolları iyilik ve sağduyu yönünde değiştirebildiğine şahit olduğumuz kadınların toplumun her alanında desteklenmesine vesile olmasını umarız.

Akademide Müslüman Kadın Olmak

Zeyneb Hafsa Orhan

Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim
Üniversitesi, İşletme ve Yönetim
Bilimleri Fakültesi, İslam İktisadı ve
Finans Bölümü

<http://dx.doi.org/10.26414/pmdg09>

İnsanların kendilerini ne olarak tanımladıklarına göre hayatlarında neyi nereye koydukları da bir nebze ortaya çıkıyor olsa gerektir. Örneğin ben her şeyden önce kendimi bir insan olarak tanımlıyorum, yaratıcı öyle yarattığı için. Müslüman bir fitratla yarattığı ve devamında da o fitratı korumamızı arzu ettiği için ikinci temel kimliğim olarak da bunu görüyorum. Sonraki sırada ise cinsiyetim geliyor. Yaratıcının benim için hikmetle karar verdiği cinsiyetim... Dolayısıyla yukarıdan aşağıya doğru gidecek olursak, kendimi sırasıyla insan, ama Müslüman bir insan ve en nihayetinde Müslüman bir kadın olarak tanımlayabilirim. Bu yazıda bu son iki kimliğimle akademide ve özellikle İslam iktisadı alanında edindiğim tecrübeden hareketle bu alanlarda Müslüman kadın olarak var olmaktan bahsedeceğim.

Temel Problemler

Öncelikle, malum olunan sosyo-politik sebeplerle bu ülkede uzunca bir dönem Müslüman kadın kimliğiyle -özellikle buna ilişkin şairler kişide mevcut ise- akademi sahnesinde boy göstermek çok imkân dahilinde olamadı. Bu durum genel itibarıyla hem eğitim alan hem de eğitim verenler için geçerliydi. Genel anlamda Türkiye’de Müslüman kadın kimliğiyle rahat bir şekilde akademisyenlik yapılabilmesi henüz oldukça yeni bir olgudur denebilir. Yukarıdaki girizgahtan da anlaşılacağı üzere akademide kadın olmanın temel sıkıntılarının bir tanesi görünür bir Müslüman kimliğe sahip olmaktı. Bunun halihazırda her yerde aynı düzeyde düzelmiş olup olmadığına dair net bir bilgim yok. Fakat en azından kendi kişisel tecrübem açısından, şükür ki, mevcutta bu problemin aşılmış olduğunu söyleyebilirim.

Diğer iş kollarında da geçerli olduğunu düşündüğüm şekilde akademide de Müslüman kadın kimliğine sahip olmak, o kimliğe karşı duruş sergileyenler için sorun olabildiği gibi o kimlikle doğrudan bir sorunu olmayanlar için de problem teşkil edebiliyor. Tabii burada problemin mahiyeti değişiyor. Buradaki problemin temel odağı, genel itibarıyla kadının çalışıp çalışmaması mevzusu oluyor. Yazı bununla ilgili olmadığı için burada bu mevzunun detayına girmeyeceğim. Bu noktada kadın olarak sizinle aynı akademik pozisyona başvurma ihtimali olan bütün erkek rakiplerinizden çok daha iyi olduğunuzu göstermeniz ayrıca bir ehemmiyet arz edebiliyor. Burada ilave bir parantez açarak, aynı pozisyon için yapılan başvurularda kendisinden daha

iyi olduğu halde bir erkeğin yerine sırf kadın olduğu için bir kadının tercih edilmesini de tersini de uygun bulmuyorum. Tercih sebebinin cinsiyet değil, liyakat olması gerektiği görüőümdedir. Eğer işin özelliğinden ve/veya çalışma şartlarından, ortamından dolayı özellikle tercih edilen bir cinsiyet yoksa. Parantezden önceki mevzuya dönecek olursak, unutulmaması gereken önemli bir noktayı şöyle belirtmek isterim; bazen çeşitli sebeplerden kadınların tek başına ev geçindirip yakınlarına bakmaları gerekebilir ve bu durumda işe alımların zorlaştırılması ya da tümünden önlenmesi ciddi problemlere yol açabilir. Özellikle böylesi durumların mevcudiyetinin olup olmadığının ayrıca incelenmesi, işe alanlar için önemli olmalı diye düşünüyorum.

Akademide Kadın Kimliği

Akademisyenliğe girişten sonra kadınlar, özellikle de Müslüman kimlikle iş yapan kadınlar ne gibi zorluklar yaşayabiliyor? Bu sorunun cevabı yine yukarıdaki iki paragrafla ilgili olacak. Çünkü ilk paragrafta bahsi geçen problemin devamı olarak Müslüman kadın kimliğinden dolayı mobbing gibi uygulamalar söz konusu olabiliyor. Akademik ortam bunu bir nebze daha üste çekiyor olabilir çünkü hem mobbingi

yapanların kendilerini “daha eğitimli” sayması, hem de mobbinge uğrayanın eğitimli olsa bile buna maruz kaldığını düşünmesi durumu daha ağırlaştırmaktadır. İkinci paragraftaki problemle bağlantılı olarak kadın akademisyenlerin, özellikle görece gençseler, kendilerinden daha ileri yaşı, “daha kıdemli” erkeklerin çoğunlukta olduğu sınıflara ya da gruplara ders, seminer vb. vermeleri -ki bu daha çok master ve doktora seviyesindekiler için geçerli oluyor- daha baştan altından kalkamayacakları bir vazife gibi görülebiliyor. Buradaki kişisel tecrübemden de hareketle şunu söyleyebilirim; genel davranış hususunda belli bir seviyeyi tutturduğunuz müddetçe bilgi seviyeniz ne kadar yüksekse ve bunu ne kadar yansıtabilirsanız bu ağır gibi görünen yükün altından kalkmanız da o kadar kolay oluyor. Neticede iyi niyet, samimiyet ve bilginin gün sonunda takdir edilmesi, ön yargılardan çok daha baskın bir unsur oluyor.

Bir önceki meseleyle bağlantılı olmak üzere ortaya çıkabilecek olan bir başka problem ise sürekli daha iyi ve bilgili olmaya olan odaklılığın dozunun fazla kaçırılıp hem kadın akademisyende hem de onunla irtibat halindeki kişilerde şöyle bir algıyı doğurması: En iyi ihtimalle cinsiyetsiz, en kötü ihtimalle erkeksi bir kadın figürü. Bunlardan cinsiyetsizleştirme farklı

formlarda gerçekleşebiliyor. Örneğin, kültürün “abla, kardeş, büyük, anne” gibi terimlere yüklediği anlamlar üzerinden olduğu gibi. Böylece yaşı tam uygun olsun ya da olmasın kadın akademisyenin kolayca kadın olduğu unutulup herkesin ablası, büyüğü ya da anaç annesi formuna indirgenebiliyor. Bu indirgeme herkes ve her ortam için problemlilik olacak diye bir şey elbette söz konusu değil fakat genel itibariyle uygun olmadığı da pek çok durum olabiliyor. Bu uygunsuzluğun temel sebepleri de, kanaatimce, Allah’ın kadın fitratına sunduğu özelliklerin gerektiği şekilde yansıtılmaması, değerlendirilememesi, anlaşılabilmesi ya da takdir edilememesi olmuş oluyor. İkinci sorun yani erkeksi bir kadın akademisyen profili ortaya çıkması durumu ise uç bir örnek olsa da Adalet Ağaoğlu’nun *Ölmeye Yatmak* romanındaki gibi garabet haller doğurabiliyor.

Bu noktada bir başka uç olarak -tıpkı diğer iş kollarında olduğu gibi- kadınsılığın aşırı vurgulanması ihtimali de söz konusu edilebilir. Lakin özellikle Müslüman kimliğe sahip olmak isteyen bir kadın akademisyeni her şeyden önce din olgusu haklar, sınırlar ve yükümlülükler hususunda yönlendirmektedir ya da yönlendirmelidir diyebilirim.

Sürekli daha iyi ve bilgili olmaya olan odaklılığın dozunun fazla kaçırılıp hem kadın akademisyende hem de onunla irtibat halindeki kişilerde şöyle bir algıyı doğurması: en iyi ihtimalle cinsiyetsiz, en kötü ihtimalle erkeksi bir kadın figürü.

Diğer iş kollarından daha ziyade olmak üzere -en azından ben böyle olduğunu düşünüyorum- kadınların özellikle akademide yaşadığını düşündüğüm bir zorluk da unvan ve konumdan dolayı doğrudan bir “üstünlük” açısından düşünülmesi. Cinsiyet bazlı ilişki dinamikleri göz önüne alındığında bunun problem edilebilmesi söz konusu oluyor. Her halükârda insanların birbirlerine karşı davranışlarının seyrini dünyalık, geçici unvan, makam-mevki, şöhret gibi unsurlar üzerinden kurması çok çeşitli sorunlar ortaya çıkarıyor.

Son olarak, bir sonraki bölümde bahsedeceğim üzere her ne kadar akademinin kadınların ev hayatıyla beraber yürütmesine oldukça uygun bir meslek kolu olduğunu düşünsem de çeşitli sebeplerle bu alanda yani akademi ve ev yaşantısını beraber götürme hususunda zorluk çeken kadınlar da mevcut olabilir. Bu noktada resmî anlamda sırasıyla bölüm, fakülte, üniversite ve yükseköğretim kurumunun kadınların doğum izni, okul içerisinde çocuklara kreş imkânı sunulması, ücretsiz izin imkanları, yarı zamanlı ya da esnek çalışma gibi hususlarda iyileştirmelere gitmesi -fakat diğer şartları kötüleştirmeden- gündeme getirilebilir.

Akademisyenliğin Kadın İçin Avantajları

Öncelikle şunu belirtmekte yarar görüyorum; ne erkek ne kadın için yapılacak işlerin sadece ve hatta temelde avantajlar üzerinden seçilmesini yani konuya dair pragmatik bir bakış açısını çok uygun görmüyorum. Esnek mesai saatleri, unvan gibi avantajlı durumlara odaklanıp pragmatik bir tercih yapmanın hem akademinin olası dezavantajlarını, zorluklarını göz ardı ettirdiğini, hem de temelde kişinin yetenek ve ilgisinden bağımsız bir işe yönelime yol açtığını düşünüyorum. Ki bu da neticede uygun iş-uygun çalışan denklemini bozduğu için etkinsizliği doğurmuş oluyor. Bu notu düşerek akademinin özellikle kadınlar için avantajlı noktalarına odaklanabilirim.

Avantajlardan bir tanesi kesinlikle esnek çalışma saatleri. Esnek çalışma mevzuu emek açısından son dönemlerde, özellikle Covid salgını sonrası dönemde

daha sıkça gündeme getirilen bir olgu. Esnek çalışma imkânı, akademisyen kadınların ders programlarını kendilerine göre ayarlayabilmeleri açısından önem arz ediyor. Bu da aileyle daha çok vakit geçirebilme imkânı tanıyor. İlaveten, esnek mesai saatleri akademisyenliğe daha az stresli ve daha üretken olma imkânı sunuyor.

Akademisyenliğin bir kadın için bence en önemli avantajı, özellikle okuma-yazma, anlatma, araştırma yapma gibi etkinlikleri sevenler için biçilmiş bir kaftan oluşu. Akademisyenliğin, özel sektörün daha yırtıcı, çalkantılı, stresli, hareketli, değişken iş ortamlarından ziyade daha kendi hâlinde kalınabilen, daha stabil bir çalışma atmosferi sunduğunu düşünüyorum.

İslam İktisadı Alanında Kadın Akademisyen Olmak

İslam iktisadı alanında Malezya ve Endonezyalı kadın İslam iktisatçıları ya da alandaki lisansüstü öğrenciler oldukça fazla diyebilirim. Fakat mevzu Türkiye olunca durum değişiyor. Bunun çeşitli sebepleri var elbette; siyasi ve sosyal konjonktür dolayısıyla sadece kadınların değil fakat erkek akademisyenlerin dahi uzun süre çekimser kaldığı bir alan olması, kadın akademisyenlerle ilgili yazının başında zikrettiğim ilave siyasi konjonktür etkisi, alana dair lisansüstü eğitimin görece geç yaygınlaşıp geç mezun verilmesi, yeni neslin giderek akademisyenliği ağır bir iş olarak görmesi, alanda yetişen kız öğrencilerin çeşitli sebeplerle akademisyenliğe devam etmekte zorlanması gibi sebeplerden dolayı Türkiye genelinde ilgili alanda akademisyenlik yapan yani bir üniversite dahilinde ders verip akademik çalışmalar yürüten kadın sayısı neredeyse hiç yok.

Yazının başında düştüğüm notu bir kere daha düşüp temel amacın akademisyenliğe belirli cinsiyette insanları yığmak olmaması gerektiğini, dolayısıyla işe alımların liyakate dayanması gerektiğini düşünüyorum. Fakat özellikle İslam iktisadı alanındaki kadın akademisyen azlığı, temelde lisans bölümlerindeki ağırlıklı kız öğrenci nüfusuna yeterince ulaşamama sorununa yol açabiliyor.

“ Müslüman kadınlar İslam’ın esaslarına göre özgürleşmenin mücadelesini veriyor.”

Gazeteci-Aktivist
Lauren Booth ile
Söyleşi

2010 yılında Müslüman olan Lauren Booth yazar, gazeteci, aktivist ve başörtülü bir kadın olarak önemli bir portre. Bu sıfatlara sahip bir Müslüman kadın olarak olarak 13 yıllık tecrübenizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Yaşadığınız zorluklar ve fırsatlardan bahsedebilir misiniz?

Benim için çıkış noktası dinimizdeki yükümlülükleri gerçek başarının önünde asla bir engel olarak görmemektir. Gerçek başarının ölçütü Yaratıcı'nın eylemlerimizden duyduğu memnuniyettir ve bunu hayatın nihai bir varış noktası değil; ebedî mutluluğa giden bir rota olduğunun farkında olmaktır. Bu zihniyetin bana sunduğu fırsat, Müslüman olduğum için ana akımdaki konumumu kaybettiğim göz önünde bulundurulursa, zorlukları bir bedel ödemek ya da “tanınmış” olmanın bir aracı olarak görmekten ziyade kendi kelimelerimle “daha iyinin” peşinde olmayı sağlamasıdır. İslam’ı kabul etmemin ardından gelen maddi sıkıntı ve alay konusu olma dönemleri, Allah’ın inayetiyle bende, hakikatin taraftarı olmak ve kısa vadeli kazançlar için asla ve asla inanç gerekliliklerini tartışmaya açmama konusunda bir direnç ve kararlılık inşa etti.

Bir gazeteci olarak Batı medyasının lanse ettiği Müslüman kadın algısını yakinen tecrübe ettiniz. Sizce İslam dünyasında Müslüman kadın baskılanan, örselenen bir durumda mı? Eğer öyleyse bunun kaynağı İslam mı yoksa başka gelenekler mi?

Genç kuşak Müslüman kadınlar tarafından benimlenen kadınlığa dair fikirlerin kökleri Kur’an’dan ve İslam’dan değil; kültürlerimizi kirleten zehirli moderniteden geliyor. Sömürgeci yönetimler zamanında Batılı hükümetler ve misyoner okulları Müslüman topraklarda kadınlıkla ilgili kendi inançlarını dayattı. İngilizlerin Bangladeş ve Pakistan dahil olmak üzere Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Hindistan’a kadar geniş bir coğrafyayı işgal ettiği Victoria döneminin anlatısı olan “kırılgan ve zayıf” kadın fikri, sahabe hanımlardan Safiyye bint Abdulmuttalib’in savaştaki cesaret örneğiyle açık bir çelişki halindeydi. Müslümanların tarih kitaplarının eğitimden kaldırıldığı, medreselerin kapatıldığı ve İngiliz-Ortodoks hayatının yerel kültürlere yerleştirilmeye çalışıldığı bu dönemde Müslüman kadınların kamusal ve siyasi alanlarda sınırlandırılan, “görülmez ve duyulmaz” hâle geldiği bir kadın fikri yaratılmaya çalışıldı. Aynı zamanda kadınların, özellikle Müslüman kadınların cinselliğini ön plana alan bir algı yaratıldı. Oryantalist bakış açısıyla yaratılan

“Hareme” dair kadınların dışarıdan soyutlanıp gündelik sıradan işlerle meşgul olduğu bir yer olduğu imajı çizildi. Ancak İstanbul’da gözümüzde sıradanlaşan pek çok muazzam mimari eserin arkasında valide sultanlar, sultanların eşleri ve kızları var. Bu kadınlar aynı zamanda Kâbe’ye ve Mescid-i Aksa’ya da birçok hizmette bulunmuş.

1950’lerde peçe, Cezayir’in Fransız sömürge yönetimine karşı verdiği bağımsızlık savaşında önemli bir rol oynadı. Sömürgecilik karşıtı entelektüel ve psikiyatrist Frantz Fanon, Cezayir’deki Fransız sömürge doktrinini şöyle tanımlıyor: “Cezayir toplumunun yapısını çözmek ve direnme kapasitelerini yok etmek istiyorsak her şeyden önce kadınların fikir dünyasını fethetmeliyiz”. Fanon’a göre sömürgeci gücün, kadınları Avrupa “normlarına” kazandırmadan Cezayir’i ele geçirmesi imkânsızdı. Kadınlar bugün olduğu gibi örtünmekten utanırıldı, kamusal alandaki farklılıklarımızın bizi daha açık giyinen “özgür” Batılı kadınlara kıyasla geri kalmış ve değersiz hissettirildi. 1958’de Cezayir’in bağımsızlık savaşı sırasında, ülke genelinde kitlesel “açılış” törenleri sahnelendi. Ancak tarihçiler daha sonra, bu törenlere katılan bazı kadınların daha önce

hiç peçe takmadıklarını ya da bazılarının ordu tarafından katılmaları için baskı yapıldığını ortaya koydu.

Bu Müslüman kadın kuşağı, hâlâ, bozuk Batılı modellerden ya da Nebevi hassasiyet ve terbiyenin yozlaşmış bir versiyonu olan Doğu normlarından sıyrılarak İslam’ın esaslarına göre özgürleşmenin mücadelesini vermektedir.

Müslüman toplumlarda genel olarak kadınların sosyo-politik hayata katılımının son dönemlerde artışa geçtiğini görüyoruz. Siz bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? Kadınların sosyo-politik ve ekonomik hayattaki aktifliğini sağlamak için neler yapılabilir?

Bu sorudan önceki nesillerde kadınların sosyo-politik ve ekonomik hayata katılıma kendi isteklerinin olmadığı gibi bir anlam çıkarılabilir. Asıl soru, ilk Müslüman topluluktan beri ümmetin belli bölgelerinde Müslüman kadınların neden kademeli olarak önemini azaldığıdır. Bu tür sorular sormanın kadınlar olarak bizde, Batılı toplumsal adetlerin kadınlara “yerimizi alma” konusunda daha agresif olmamız gerektiğini söylediği tepkisel bir dürtü yaratabileceğinin farkında

olmalıyız. O halde ihtiyaç duyulan şey, sesimizin duyulabileceği ve fikirlerimizin hayata geçirilebileceği daha fazla alanın açılmasıdır. Şahsen, benim maişetimi sağlayacak bir eşim olduğu için, ben sosyal projeler, hayır işleri ve gücüyle topluma yön veren kadınların evdeki çalışmalarına oldukça önem veriyorum. Toplumu değiştirmenin birden fazla yolu vardır. İş dünyasını tecrübe edinmiş biri olarak, bunu kadın aktivizminin prototipi olarak görmüyorum. Kendi alanınızı keşfedin kardeşlerim! Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in çağrısını kulak verelim:

Müminlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin vefileridir; iyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoymak, namaz kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve resulüne itaat ederler. İşte onları Allah merhametiyle kuşatacaktır. Kuşkusuz Allah mutlak güç ve hikmet sahibidir. (Kur'an 10:71)

Müslüman kadınların hakları ve sosyal hayattaki varlığı bazı kesimler tarafından feminizm ile ilişkilendiriliyor, öyle ki İslami feminizm adlı bir kavramdan bahsediliyor. Bu kavram kargaşasında Müslüman kadınların durması gereken yer sizce neresidir? Müslüman kadınlar patriarchy ile feminizm gibi iki seçenekten birini seçmek zorunda mı?

İslami feminizm, "Siz kimsiniz? Değerleriniz neler?" gibi soruların İslami tarafına cevap vermiyor. İslami feminizm gerçekliğimizin Batılılaştırılmış bir versiyonunu talep ederken arka planda "ne yaparsanız yapın yeterli olmayacak" mesajını da veriyor. İnsanlığın ilk annesi ve babası Adem ve Havva'nın ümmeti olarak Müslümanlar ve diğer bütün insanlar küresel bir ailenin kardeşleriyiz. Toplumsal cinsiyet ideolojisinin zehrinden içerek, yaratılmışların en şerefli olan Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v) "yanlış" kampa dahil ediyoruz. O bir erkek olarak bütün inananların lideridir. Bunun karşısında tutup "Kadın lider niye yok?" diye sormak abesle iştigal etmektir.

Sachiko Murata, *The Tao of Islam: A Sourcebook on Gender Relations in Islamic Thought* başlıklı kitabında, Müslüman dünyanın çeşitli yerlerinde görülen kadın düşmanlığına rağmen İslam kozmolojisinde ne erkeğin ne kadının birbirine yüceltilmediğini söyler. İslam'da kadın ve erkeğin her ikisinin rolü temel ve tamamlayıcıdır.

“

Batı'nın dayattığı kırılğan ve zayıf kadın fikri, savaşın cesur kahramanı Safiyye bint Abdulmuttalib örneğiyle çelişiyordu.

”

Kitap Değerlendirmesi: Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı?

Abu-Lughod, L. (2021). *Müslüman kadının kurtarılmaya ihtiyacı var mı?*, Hazar Gümüşsoy (Çev.), Ketebe Yayınları.

Sevil Kaysı

Marmara Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Mezunu, Tarih Bölümü
Öğrencisi

<http://dx.doi.org/10.26414/pmdg08>

Lila Abu-Lughod, 21 Ekim 1952 doğumlu Filistin kökenli Amerikalı bir antropologdur. Yüksek lisans ve doktorasının Harvard Üniversitesi'nde tamamlayan Abu-Lughod'un Mısır merkezli etnografik çalışmaları akademik üretim sahasında merkezi bir konumda yer almaktadır. Genel olarak çalışmalarında kültürel formlar ve iktidar, Arap ve Müslüman coğrafyalarında bilgi ve temsil siyaseti ile Orta Doğu'da toplumsal cinsiyet dinamikleri, küresel feminist politikaları ve insan-kadın hakları merkezli meseleler üzerine odaklanmaktadır.¹ *Peçeli Duygular: Bir Bedevi Topluluğunda Onur ve Şiir* (Veiled Sentiments: Honorand Poetry in a Bedouin Society) 1986 tarihli çalışmasından, *Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı?* (Do Muslim Women Need Saving?) 2013 tarihli ele alacağımız eserine kadar otuz yılı aşkın bir süredir yoğun bir birikim ve çalışmayla Columbia Üniversitesi'nde profesör unvanına sahip olarak bu sahada varlık göstermeye devam etmektedir.

Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı? isimli bu kitap yazarın yıllar süren araştırmalarının ve tanık olduğu yaşantılar üzerine ürettiği düşünce ve argümanlarının geniş bir perspektifte toplu bir sunumudur. Yazar kitaba ismini veren ve çevresinde dönüp durduğu bu soruya birçok bölümde farklı noktalara temas ederek kendi bakış açısından ve deneyimlerinden hareketle cevap vermeye çalışmaktadır. Eser, tahakkümcü bir düşüncenin müdafilerinin "Müslüman kadın" kavramını yarattığı çerçeve ve onu bu çerçeveden kurtarma misyonuna meydan okuma ve düşünsel bir antitezdir. "Müslüman kadın olarak nitelediğiniz olgunun kimse tarafından kurtarılmaya ihtiyacı yoktur" cevabını içinde barınması nedeniyle esere bir manifesto gözüyle bakılabilir. Hatta bu kavramsallaştırmaların işlevi ve kimlerin işine yaradığı kitabın karşı tarafa yönelttiği sorulardır.

Müslüman kadının kurtarılmaya ihtiyacı olmadığı cevabına rağmen Abu-Lughod, kadınların öldürülme, aşağı görülme, zulme ve tacize uğrama gibi maruz kaldığı kötü durumları bu sloganvari cümlelerle örtmek niyeti taşımamaktadır. Kadınları çeşitlilikleri yok sayarak tek bir kalıba sokmaya çalışan ve "bize benzemeliler" çabasını güden feminist organizasyonlarla keskin bir fikir ayrılığı yaşadığını önemle belirtse de bu organizasyonların dünya kadınlarına karşı adalet ve hak arama çabalarını yok saymamakta ve tamamen işe yaramaz

1 Abu-Lughod hakkında bilgi için bkz: <https://anthropology.columbia.edu/content/lila-abu-lughod>

“

Eser, tahakkümcü bir düşüncenin müdafilerinin “Müslüman kadın” kavramını yarattığı çerçeve ve onu bu çerçeveden kurtarma misyonuna meydan okuma ve düşünsel bir antitezdir.

”

görmemektedir. Yazar bu organizasyonları, kadınların sosyo-politik koşullara göre şekillenen hayatlarını “kendi kültürleri” deyip öteleme, hakir görme ve dahi onları bundan kurtarma girişimlerini bir kenara bırakmaya; etkileşimli bir dünyada yaşadığımızın farkındalığıyla kadınların birbirinden farklı olan hak, adalet ve gelecek tasavvurlarına saygı duymaya davet etmektedir. Yazara göre, kadınların maruz kaldığı herhangi bir adaletsizliğin diniyle bağdaştırdığı düşüncesi bu kadınların sağlıklı bir şekilde anlaşılmasının önünde engeldir. Bu aşağılayıcı dilden sıyrılmalı ve Müslüman kadınların basmakalıp imajlarla kurgulanmasına bir son verilmelidir.

Yaptığı şeyi “kültüre karşı yazmak” olarak tanımlayan Abu-Lughod, bir antropolog olarak antropolojinin sömürgeci güçlerle bağlantısının bir uzantısı olan “kültürel farklılıkları kalıpsal yargılar haline getirmek” tutumunun karşısında eleştirel bir duruş sergilemektedir. Yazar, kadınların yaşadığı yahut maruz bırakıldığı kötü durumların indirgemeci bir yaklaşımla İslamla ve ona izafe edilen bir kültür olgusuyla bağdaştırıldığını; bu yaklaşımın “İslam Vatanı” (Islam Land) olarak nitelendirdiği bir coğrafya kurguladığını ifade eder. Böyle bir coğrafyanın olmadığı, İslam ülkelerinin homojen bir yapı içinde olmayıp birbirinden farklılaştığını göstermek kitabın temel tezlerinden biridir. Yazarın birçok argümanla ve çeşitli başlıklar altında savunduğu ana tezlerden biri, kadınların yaşadığı mağduriyetlerin Batı tarafından sürekli aşılana, İslamla ve onunla bağlantılı bir yaşantıdan kaynaklandığı olgusunun aksine; bu

ARAŞTIRMA / İNCELEME

Müslüman Kadının Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı?

Lila Abu-Lughod

sebeplerin kadınların yaşadığı coğrafyalardaki politik işleyiş ve mücadeleler, ekonomik düzen, baskıcı rejimler ve cinsiyet eşitsizliği olduğunu düşüncesidir.

Savunulan tezlerden bir diğeri kadın hakları konusunda yapılan bu kurtarma çağrısının birçok askerî müdahaleyi haklı ve meşru gösterme çabası olduğudur. Hatta yazar, bu kurtarma başlıklı askerî girişimleri Haçlı Seferleri tabiriyle niteleyerek aralarındaki zihni arka plan birlikteliğine vurgu yapmaktadır. Kitabın savunduğu diğer tez örtünmenin kimliği zedeleyici ve Müslüman kadınların zihinlerindeki özgürlük kavramına zıt düşen bir durum olmadığıdır. Müslüman bir coğrafyadan bahsedildiğinde kafalarda canlanan örtülü kadın imgesi ve dolayısıyla kadınların yaşantılarındaki her olumsuz durumu İslamla bağdaştıran zihniyetin onu bu durumdan ve kültürden kurtarıcı rolü elbette örtüden de kurtarma misyonuyla birleşecektir. Rıza, seçme hakkı ve özgürlük kavramlarına büyük vurgular taşıyan bu kurtarma düşüncesi örtünme fiilinin hür iradeyle, kadınların hayatlarının bir parçası olarak ve hatta daha özgür hissettikleri sebebiyle yapıldığı düşüncesini kabullenmemekte ısrarcıdır. Görünür şekilde Müslüman olan (visibly Muslim) kadınlar yaşadıkları olumsuzlukları dinleriyle bağdaştırma çabasında olmadıkları gibi moda uymayan örtüleriyle de alakalandırmak düşüncesinden uzaktır.

Sekiz bölümlü kitabın giriş bölümü olan “Haklar ve Yaşamlar” yazarın Arap coğrafyasından kadınların yaşantılarından kesitlere yer verdiği bölümdür. Burada sunduğu çeşitlilikle Müslüman kadınların tek bir

“

Yaptığı şeyi “kültüre karşı yazmak” olarak tanımlayan Abu-Lughod, bir antropolog olarak antropolojinin sömürgeci güçlerle bağlantısının bir uzantısı olan “kültürel farklılıkları kalıpsal yargılar haline getirmek” tutumunun karşısında eleştirel bir duruş sergilemektedir.

”

kalıpta ve tek bir tipte sunulamayacağını göstermek istemektedir. Buradan hareketle “Müslüman kadınlar dinleri ve kültürleri yüzünden baskı altındadır” tezini çürütmektedir. “Müslüman Kadınların (Hâlâ) Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı?” başlıklı bölüm kadın hakları üzerinden politik çıkarlar doğrultusunda yapılan askerî müdahalelerin meşruiyet kazandırılmaya çalışıldığından bahsedilmektedir. Kadınların uğradıkları haksızlıklar devam ederken yapılan bu askerî müdahalelerin bu haksızlıkların önüne geçemediği gibi “kadınları kurtarma” söylemiyle politik çıkarlara meşruiyet sağlanmaktadır. “Yeni Sağduyu” başlıklı ikinci bölüm kadınlar için savaşa gidilmesine yönelik oluşan sağduyunun çok satanlar listesinde yer alan kitaplarla desteklenmesine yönelik bir eleştiri sunmaktadır. Özellikle ABD’de *Half the Sky*, *The Honor Code*, *Caged Virgin* gibi kitaplar Müslüman kadın haklarını konu edinerek kadınlar için savaşa gidilmesine yönelik sağduyu yaratma çabasıdır. Bu kitaplarda kadınlara yönelik işlenen şiddet, tecavüz, istismar gibi hak ihlallerinin sebepleri İslam’a yıkılmaktadır. Bu suçlamaları eleştiren yazar, Batı’da bu suçların belki de daha yüksek oranlarla işlenmesine rağmen Batı’nın özeleştiride bulunmayıp İslam’ı ve Müslümanları suçlamasını eleştirmektedir.

“Ahlaki Haçlı Seferlerini Yetkilendirmek” bölümü ise kadınlar için savaş üzerinden oluşan bu sağduyunun meşruiyetinin sağlandığı pornografik olaylarla dolu kitapların bu derece rağbet gören eserler olmasını sunulduğu dünyadaki işlevlerine dikkat çekerek sorgulamaktadır. “Töre Cinayetinin” azibesini isimli dördüncü bölüm bu kitaplarda oldukça fazla yer bulan töre cinayetleriyle alakalı problemleri ele almaktadır. Beşinci bölüm olan “Müslüman Kadınların Haklarının Sosyal Yaşamı Filistin ve Mısır” üzerinden kadınların hak arayışının politik, siyasi, sosyal etmenler vasıtasıyla değişim ve dönüşümünden bahsedilmekte ve hak arayışlarının coğrafyalar arasında heterojen bir yapı arz ettiğine dikkat çekmektedir. “Haklar Bölgesinde Bir Antropolog” isimli son bölümde ise bir antropolog olarak Afganistan’a müdahale sonrası kadın haklarının

politik amaçlar için bir nesne haline getirilmesi farkındalığından bahsetmekte ve İslami feminist kadın örgütlerine dair bir antropolog gözüyle değerlendirme sunmaktadır. “İnsanlık Sicilleri” başlıklı sonuç bölümü ise “Müslüman kadınların hakları ya da kurtarılmaya ihtiyaçları var mıdır?” sorusuna karşılık olarak yöneltilen argümanlardan oluşmaktadır. Bu bölümde Müslüman kadınların yaşadığı mağduriyetlerin çeşitli dinî gelenek, kültürel formlar, toplumsal ve tarihî koşulların göz önünde bulundurularak incelenmesini gerektiğini ifade eder.

Yazar kitabını “Müslüman kadın ve hakları sorusuyla ilgili nasıl düşünmemiz gerektiğini çözme teşebbüsü” olarak tanıtmaktadır. Kitap bu sorunlara bir çözüm vaadi olmadığını belirterek olayı anlamlandırma ve düşünme biçimlerini genişletme amacı taşıdığını vurgulamıştır. Bu iddiasına paralel olarak eser etnografik çalışmalarla desteklenerek reddettiği düşünceye eleştiri getirdiği bir kalıba koyma ve tektipleştirmeyi kendisi Müslüman kadınlara yapmamak hususunda ihtimam göstermiştir. Bilfiil dâhil olunan yaşantılardan kesitler sunulması akışın ve iddiaların samimiliğine katkıda bulunmuş ve perspektifin genişlemesine katkıda bulunmuştur. Müslüman kadınların düşünce dünyalarının, isteklerinin, kavramlara yüklediği anlamların ve değer yargılarının homojen olmadığını yaşantılardan kesitlerle gösterilmesi akademik camiaya çok değerli ve başarılı bir katkıdır. Birçok yönden nitelikli ve saygın bir çalışma olduğunun yadsınamayacağı bu kitaba dair eleştiri noktası ise Doğu-Batı kavramlarının altyapısını derinleştiren ve bu ötekilik kurgusunun elini güçlendiren bir üslupla yazılmış olmasıdır. Yüzyıllardır diğer tarafın canavarlaştırıldığı yahut hor görüldüğü ötekileştirme politikasının çözüm odaklı bir tarafı olmadığı aşikardır. Esere küçük bir dipnot olarak düşülebilecek bu eleştiri çalışmanın dikkat çektiği hususların önemini ve bunları göz önüne sermenin kıymetini düşürmekten uzaktır. Söz konusu eser zannımca birçok kadın tarafından duygularına ve düşüncelerine tercüman olduğu gerekçesiyle büyük takdir ve beğeni toplayacaktır.

MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA KADIN ODAKLI ÇALIŞMALAR YÜRÜTEN BAZI ÖNEMLİ STK'LAR

سisters in islam

Sisters in Islam (SIS) 1988 yılında Malezya'da kurulmuştur. SIS, Malezya'daki Müslüman kadınların haklarını geliştirmek için çalışan bir sivil toplum kuruluşudur.

Libyalı Kadınların Barış Platformu, 2011 yılında Libya'nın farklı şehirlerinden gelen kadınlar tarafından başlatılmıştır. Kurum, kadınların siyasi ve ekonomik katılımı, kadın hakları, anayasal reformlar ve güvenlik gibi konularda savunuculuk ve lobi faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Sunbula, 1998 yılında Kudüs'te kurulmuştur. Sunbula, geleneksel el sanatları aracılığıyla Filistin'de yaşayan marjinal kadın gruplarını güçlendirmek ve ekonomik olarak bağımsızlaştırmak için çalışmalar yürütmektedir.

Uluslararası Müslüman Kadınlar Birliği (IMWU) 1996 yılında Sudan'da kurulmuştur. IMWU, eşitlik, barış ve adalet, her türlü ayrımcılığın reddedilmesi ve bütün kadınlar arasında kültürel ve dini diyalogun teşvik edilmesi için çalışmaktadır.

Fas Kadınları Demokratik Derneği (ADFM) 1985 yılında Fas'ta kurulmuştur. ADFM, kadın hakları ve cinsiyet eşitliği alanlarında lobicilik, ağ kurma ve kapasite geliştirmeye yönelik faaliyetler yürütmektedir.

Noor Eğitim ve Kapasite Geliştirme Teşkilatı, Ocak 2001'de, muhtaç Afgan kadınlara, gençleri ve çocuklara yardım etmek ve onları desteklemek için bir grup gönüllü tarafından kurulmuştur. Kurum mülteci kamplarında sosyal ve insani yardım faaliyetleri düzenlemekte ve Afgan kadınları, gençleri ve çocuklarına yönelik çalışmalar yürütmektedir.

MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA KADIN ODAKLI ÇALIŞMALAR YÜRÜTEN BAZI ÖNEMLİ STK'LAR

كلنا مريم
we are all
maryam
hepimizmeryemiz

“ Uluslararası Hepimiz Meryemiz Platformu, 2019 yılında Türkiye’de kurulmuştur. Platform Kudüslü kadınlara destek olmak ve yaşadıkları sıkıntıları duyurmak amaçlamaktadır. Farklı STK’lardan platform temsilcileriyle aracılığıyla Kadınların insan ve kadın haklarının korunması ve desteklenmesi amacıyla faaliyetler yürütülmektedir. ”

KARAMAH
MUSLIM WOMEN LAWYERS FOR HUMAN RIGHTS

“ KARAMAH, 1993 yılında Amerika’da kurulmuştur. KARAMAH, özellikle ABD’de cinsiyet eşitliği, din özgürlüğü ve medeni haklar olmak üzere küresel olarak insan haklarını destekleyen ve bu alanlarda çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Misyonunu eğitim, yasal erişim ve savunuculuk yoluyla sürdürmektedir. ”

MUSLIM
WOMEN’S
COUNCIL

“ Müslüman Kadınlar Konseyi, İngiltere’de bulunan Müslüman kadınların sosyal ağ kurmalarını sağlamak amacıyla oluşturulan bir platformdur. Müslüman kadınların ihtiyaçları doğrultusunda proaktif olarak hareket eden kurum, toplumsal, politik ve medyatik alanlarla etkileşimindedir. ”

Arab Women Organization

“ Arap Kadınları Örgütü (AWO), Arap Devletleri Ligi çatısı altında 2000 yılında kurulmuştur. Merkezi Mısır’da bulunmaktadır. AWO, Arap kadınlarını güçlendirmek, kadınları sosyal kalkınmaya eşit ortaklar olarak dahil etmek amacıyla çalışmalar yürütmektedir. ”

MWNUK
Muslim Women’s Network UK

“ Müslüman Kadınlar Ağı, 2003 yılında İngiltere’de ortaya çıkmıştır. İslâmî feminizmi benimseyen kurum, Müslüman kadınların haklarını geliştirmek ve hakları konusunda kadınları bilgilendirmek için araştırmaların yanı sıra savunuculuk faaliyetleri ve kampanyalar düzenlemektedir. ”

Australian Muslim Women’s
Centre for Human Rights

“ Avustralya Müslüman Kadınlar İnsan Hakları Merkezi, Avustralya’daki Müslüman kadınların haklarını ve statüsünü geliştirmek için çalışmaktadır. Müslüman kadınların eşitliği ve onuru için çalışan hareket, Avustralya’daki yerel Müslüman kadın toplulukları odağında faaliyetler yürütmektedir. ”

Platform Dergisi, Müslüman toplumların fikrî, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gündemine dair güncel ve özgün perspektifler sunmak amacıyla İLKE Vakfı Toplumsal Düşünce ve Araştırmalar Merkezi bünyesinde yayımlanmaktadır.

Platform, Müslüman toplumlarda bulunan aktif ve etkili düşünce kuruluşlarını, araştırma merkezlerini ve enstitüleri, üniversiteleri, siyasi, dinî ve toplumsal hareketleri odağına alarak Müslüman dünyanın gündeminin takip ve tahlil edildiği bir platform olmayı hedefliyor. Müslüman dünyanın küresel meselelere sunduğu katkılar ve süregelen fikrî birikim Platform üzerinden Türkiye'ye ve dünyaya sunuluyor.

platform.ilke.org.tr @ platform@ilke.org.tr [@platform_ilke](https://twitter.com/platform_ilke)

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

todam
TOPLUMSAL DÜŞÜNCE VE ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul
Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: todam@ilke.org.tr Web: ilke.org.tr/todam